

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

«Діяльність фондових бірж в Україні»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач IV курсу
групи 21.04

_____ Кратенко Владислав Ігорович
(підпис)

Науковий керівник

_____ к.е.н., доцент Федина В.В.
(підпис)

Робота допущена до захисту

_____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – *бакалавр*

Галузь знань – *07 «Управління та адміністрування»*

Спеціальність – *072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»*

Освітньо-професійна програма – *«Фінанси, банківська справа та страхування»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук

«24» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Кратенка Владислава Ігоровича

1. Тема роботи: Діяльність фондових бірж в Україні
керівник роботи: к.е.н., доцент Федина В.В.
затверджена наказом по Академії від «24» жовтня 2024 р. № 411
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2025 р.
3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти, що регулюють фондовий ринок в Україні, офіційні публікації і матеріали Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, інтернет-ресурси.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
  - 1) Теоретико-методичні засади функціонування фондових бірж
  - 2) Аналіз сучасного стану функціонування фондових бірж в Україні
  - 3) Напрями вдосконалення діяльності фондових бірж в Україні
5. Перелік графічного матеріалу: діаграми, таблиці.
6. Дата видачі завдання 24 жовтня 2024 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	24.10.2024	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2024	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	15.11.2024	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	06.12.2024	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	26.12.2024	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	24.01.2025	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	28.02.2025	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	28.03.2025	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.04.2025	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	02.05.2025	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	23.05.2025	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2025	Виконано

Студент _____ Кратенко В.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ к.е.н., доцент Федина В.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ	11
1.1. Економічна природа, функції та історичні етапи розвитку фондових бірж	11
1.2. Нормативно-правове регулювання функціонування фондового ринку України	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ	28
2.1. Оцінка сучасного стану та структури провідних фондових бірж України	28
2.2. Аналіз динаміки біржових операцій в Україні та вплив макроекономічних факторів і воєнного стану на фондовий ринок	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ	53
3.1. Перспективи модернізації біржової інфраструктури	53
3.2. Розробка пропозицій щодо активізації участі інституційних та приватних інвесторів на фондовому ринку України	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми функціонування фондових бірж в Україні зумовлена їхньою ключовою роллю у фінансовій системі країни та безпосереднім впливом на економічний розвиток, залучення інвестицій та ефективне перерозподіл капіталу. В умовах сучасних викликів, зокрема впливу воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення, зростає значення ефективності та стійкості фондового ринку як інструменту для мобілізації ресурсів та підтримки економічної стабільності.

Дослідження цієї теми дозволяє не лише проаналізувати поточний стан та виклики, що стоять перед українськими фондовими біржами, а й визначити перспективні напрями їхньої модернізації та підвищення конкурентоспроможності. Виявлення шляхів активізації участі інституційних та приватних інвесторів, удосконалення нормативно-правової бази та впровадження інноваційних технологій є критично важливими для забезпечення динамічного розвитку фондового ринку, що, в свою чергу, сприятиме інтеграції України у світову фінансову систему та зміцненню її економічного потенціалу.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Аналіз останніх публікацій та досліджень демонструє значний інтерес до вивчення функціонування фондових бірж як на міжнародному, так і на українському рівнях. Зокрема, дослідження Масла А.І. [1] зосереджуються на аналізі структури біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках. Водночас, роботи Іщук Л. та Сокол Х.Я. [2], Назаренко В.С. [3] та Шевченко А.А. з співавторами [4] системно вивчають діяльність фондових бірж в Україні, аналізуючи їхній сучасний стан, поточні тенденції, вплив макроекономічних факторів та військового стану, а також окреслюють перспективи розвитку національного фондового ринку. Публікація Юдіної С.В. та Гоголюк К.С. [5] розширює цю тематику, розглядаючи сучасний стан та перспективи розвитку світового фондового ринку. Таким чином, останні дослідження охоплюють як

глобальні аспекти розвитку фондових ринків, так і специфічні виклики та можливості для української фондової інфраструктури.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є дослідження функціонування фондових бірж в Україні з метою розробки інноваційних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення їх діяльності для підвищення ефективності фондового ринку.

Основними **завданнями** роботи є:

- дослідження економічної природи, сутності та функцій фондових бірж у контексті їх ролі в економіці;
- оцінка законодавчого та нормативного забезпечення функціонування фондового ринку України;
- оцінка сучасного стану та структури провідних фондових бірж України, визначення їх особливості та ролі у фінансовому секторі;
- аналіз динаміки біржових операцій в Україні за 2022-2024 рр. з акцентом на зміну обсягів торгів, структуру операцій та вплив на економіку.
- виявлення впливу макроекономічних факторів, воєнного стану та глобальних трендів на функціонування фондового ринку України;
- розкриття перспектив модернізації біржової інфраструктури для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності;
- розробка пропозицій щодо активізації участі інституційних та приватних інвесторів на фондовому ринку України.

Об’єкт дослідження - економічні відносини, які виникають в процесі функціонування фондових бірж України.

Предмет дослідження – діяльність фондових бірж в Україні.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи, для розв’язання поставлених завдань, застосовувались такі загальнонаукові методи: аналіз – для вивчення існуючих досліджень, нормативних актів та економічної ситуації фондових бірж в Україні та за кордоном; статистичний аналіз – для оцінки динаміки біржових операцій в Україні, вивчення

тенденцій розвитку ринку на основі статистичних даних за 2022-2024 роки; порівняльний метод – для порівняння функціонування фондових бірж в Україні та інших країнах з метою виявлення ефективних підходів і моделей; системний підхід – для оцінки взаємозв’язку між різними чинниками, що впливають на фондовий ринок, та для формулювання рекомендацій щодо їх удосконалення.

Практичне значення дослідження: Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення державної фінансової політики, модернізації фондових бірж України, розробки рекомендацій щодо активізації участі інвесторів на фондовому ринку, а також для розробки пропозицій щодо покращення біржової інфраструктури. Одержані результати можуть бути застосовані державними органами, регуляторами фондового ринку, інвесторами та учасниками ринку для покращення його функціонування та підвищення рівня залучення інвестицій в Україну.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг роботи, без урахування списку використаних джерел і додатків, становить 64 сторінки. Робота містить 17 таблиць та 2 рисунки. Список використаних джерел охоплює 46 найменувань, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ

1.1. Економічна природа, функції та історичні етапи розвитку фондових бірж

Функціонування сучасної ринкової економіки неможливе без розвиненої фінансової інфраструктури, ключовим елементом якої є фондовий ринок. В його системі фондові біржі посідають особливе місце, виконуючи роль центрального механізму, що забезпечує організацію торгівлі цінними паперами. Розуміння їхньої економічної природи, сутності та функцій є фундаментальним для аналізу фінансових процесів, ефективного розподілу капіталу та забезпечення стабільності економічної системи в цілому.

Проблематика визначення сутності фондової біржі є предметом дискусій серед науковців, що зумовлено багатогранністю її функцій та ролі в економічній системі. Аналіз наукової літератури дозволяє виділити декілька основних підходів до трактування цього поняття, які відображають різні аспекти її діяльності.

Так, Масло А. І. розглядає фондову біржу як високотехнологічну компанію, що надає місце для організованих торгів цінними паперами. Він підкреслює її важливу функцію в економіці будь-якої країни та зазначає, що в сучасному розумінні це не просто місце для торгів, а складна технологічна інфраструктура [1].

Сокол Х.Я. наголошує на надзвичайно важливій ролі фондових бірж у розвитку економіки кожної країни. Він також вказує на існування значної кількості проблем, які стримують розвиток та ефективну роботу українського фондового ринку, та наголошує на необхідності впровадження заходів для покращення діяльності бірж, їх конкурентоспроможності та залучення іноземних інвесторів [2].

Назаренко В. С. розглядає фондову біржу через призму її необхідності для стратегічної ефективності фондового ринку. На його думку, повноцінне функціонування біржі тісно пов'язане зі створенням сприятливого макроекономічного середовища. Він акцентує увагу на таких аспектах, як підвищення конкурентоздатності економіки, реформи регулювання та боротьба з корупцією, вважаючи їх важливими передумовами для розвитку фондового ринку та, відповідно, ефективної роботи фондової біржі [3].

Науковці Шевченко А. А., Петренко О. П., Кравченко Ю. І. досліджують сучасний стан функціонування фондових бірж в Україні, аналізуючи їх якісний та кількісний стан, обсяги торгів різними видами цінних паперів та їх співвідношення з ВВП. Вони визначають індикатори стимуляції розвитку та ефективності функціонування фондових бірж, окреслюють основні проблеми та формують напрями їх подальшого розвитку [4].

С.В. Юдіна та К.С. Гоголюк визначають фондову біржу як основний елемент фондового ринку та індикатор ефективності руху капіталу й стрімкого розвитку економіки. Вони характеризують її як віртуальний ринок, де відбувається торгівля цінними паперами. Автори підкреслюють роль фондового ринку як потужної платформи для мобілізації фінансових ресурсів та створення нових інвестиційних інструментів, а також його функцію в обслуговуванні руху грошового капіталу та впливу на економічні процеси в країні [5].

Дем'янчук О. І. розглядає фондовий ринок, частиною якого є фондова біржа, як ключовий елемент розвинутих фінансових систем. Він акцентує увагу на його ролі у перерозподілі ресурсів, об'єднанні капіталу, стимулюванні участі юридичних та фізичних осіб, впливі на грошову масу та обліку фінансових інструментів [6].

Угнівенко А. Р. зазначає, що біржа є невід'ємною частиною економічної та фінансової системи, а її функції слугують опорою для багатьох галузей економіки. Він підкреслює її значення для залучення як

простих працівників, так і великих інвесторів до власності компаній, а також можливість для держави націоналізувати підприємства через біржу [7].

Проказюк М. Ю. розглядає фондовий ринок як складову частину фінансового ринку, що представляє собою систематизовану торгівлю фінансовими інструментами, цінними паперами та їх похідними. Він наголошує на важливій ролі фондового ринку у розвитку національної економіки через накопичення та перерозподіл вільних коштів, а також на значенні довіри до фінансової сфери для залучення інвесторів [8].

Отже, фондова біржа є організованим, часто високотехнологічним віртуальним ринком, що виступає ключовим елементом фондового ринку та фінансової системи країни. Її основна функція полягає у забезпеченні платформи для систематизованої торгівлі різноманітними цінними паперами, сприяючи ефективному руху та перерозподілу капіталу між економічними суб'єктами, галузями та секторами економіки. Фондова біржа є важливим індикатором економічного розвитку, стимулює інвестиційну активність, сприяє залученню як внутрішніх, так і іноземних інвесторів, та потребує постійного розвитку, регулювання та підвищення рівня довіри для ефективного функціонування.

Фондова біржа є важливою ланкою фінансового ринку, що забезпечує ефективний обіг капіталу та формує сприятливе середовище для інвестиційної діяльності. Через механізм біржової торгівлі вона не лише сприяє мобілізації фінансових ресурсів, а й забезпечує прозорість та регульованість економічних процесів. Сукупність функцій фондової біржі відображає її системоутворююче значення в сучасній економіці, де зростає роль інвестицій як рушійної сили розвитку.

В рамках сучасної фондової біржі реалізується низка специфічних операцій, які відрізняються за механізмами укладання, правовими зобов'язаннями, часовими рамками та фінансовим навантаженням на учасників. Ці операції не лише сприяють обігу активів, але й забезпечують

надійну інфраструктуру для розвитку фінансових стратегій інвесторів, емітентів та професійних посередників (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні види операцій на фондовій біржі

Тип операції	Опис	Основні цілі
Купівля-продаж (спот-операції)	Угоди з негайним виконанням: передача прав власності на цінні папери й оплата здійснюються майже одночасно (зазвичай у межах T+2).	Забезпечення ліквідності активів; формування ринкових цін; реалізація інвестиційних або спекулятивних стратегій.
Аукціонні операції (публічні торги)	Продаж цінних паперів через конкурентне подання заявок, часто - первинне розміщення або приватизаційні продажі.	Прозоре формування справедливої ціни; концентрація попиту й пропозиції; залучення капіталу через відкритий ринок.
Ф'ючерсні контракти	Біржові деривативи, які фіксують обов'язок купити або продати актив у майбутньому за визначеною ціною.	Хеджування ризиків зміни ціни; спекулятивне отримання прибутку на зміні вартості активів; ціноутворення на майбутні періоди.
Опціонні контракти	Угоди, які надають право (але не зобов'язання) купити або продати актив за фіксованою ціною у визначений термін.	Мінімізація ризиків для інвестора; стратегічне планування інвестицій; побудова складних фінансових конструкцій.
Репо-операції (зворотний викуп)	Тимчасовий продаж цінних паперів із зобов'язанням їх викупу у майбутньому - форма короткострокового фінансування.	Забезпечення грошової ліквідності учасникам ринку; регулювання грошових потоків; тимчасове переміщення активів без втрати контролю.

Джерело: сформовано автором за даними [32-34]

Операційна структура фондової біржі є відображенням рівня розвитку фінансового ринку загалом. Наявність різноманітних механізмів - від спотових операцій до похідних контрактів - свідчить про багатофункціональність біржі як фінансового інституту. Кожен тип операцій виконує власну економічну роль: забезпечення ліквідності, залучення капіталу, управління ризиками або підтримка ринкової стабільності.

У контексті українського біржового ринку особливої актуальності набувають інструменти репо та деривативи, які дозволяють фінансовим установам підтримувати гнучкість ліквідності навіть в умовах високої волатильності. Водночас класичні операції купівлі-продажу залишаються

основою торгівлі, забезпечуючи ринкову оцінку активів та оперативне реагування на макроекономічні зміни.

Розвинена система біржових операцій також дозволяє підвищити привабливість національного ринку для іноземних інвесторів, створюючи передумови для сталого економічного зростання.

BTM (Best Trade Matching) - це алгоритм або методика, що використовується фондовими біржами для автоматичного співставлення заявок на купівлю та продаж цінних паперів на основі принципів найкращої ціни, пріоритету часу та обсягу [35]. Такий механізм забезпечує справедливість, прозорість і ефективність біржових торгів, мінімізуючи вплив людського фактору. Основною метою BTM є забезпечення максимально вигідного виконання угоди для обох сторін, дотримуючись при цьому правил ринку.

У рамках сучасної електронної торгівлі BTM стає критично важливим компонентом торгових систем, особливо в умовах високочастотної торгівлі, де обсяги операцій вимірюються мілісекундами. Застосування ефективного BTM сприяє підвищенню довіри інвесторів до біржі, стабілізації ринку та підтримці рівноваги між попитом і пропозицією.

Учасники біржових торгів - це суб'єкти, які мають право здійснювати операції з цінними паперами на фондовій біржі відповідно до встановлених правил і нормативів. Основними учасниками є професійні учасники ринку цінних паперів, які отримали відповідні ліцензії та акредитацію біржі. До них належать брокери, дилери, маркет-мейкери, клірингові організації, депозитарії та інші фінансові посередники [36].

Брокери виступають посередниками між покупцями та продавцями цінних паперів, виконуючи доручення клієнтів на купівлю або продаж активів. Дилери здійснюють операції від свого імені та за власний рахунок, формуючи ринкову ліквідність. Маркет-мейкери зобов'язані підтримувати двосторонні котирування, забезпечуючи постійну наявність пропозицій на купівлю та продаж певних цінних паперів, що сприяє стабільності ринку.

Крім того, до учасників біржових торгів належать емітенти, які розміщують свої цінні папери на біржі для залучення капіталу, а також інституційні інвестори, такі як інвестиційні фонди, пенсійні фонди та страхові компанії, які здійснюють великі обсяги операцій з метою управління активами та досягнення фінансових цілей.

Фондова біржа є складною інституційною системою, функціонування якої забезпечується чітко структурованими підрозділами, кожен із яких виконує визначену управлінську, операційну чи контролюючу функцію. Узгоджена діяльність цих структур є основою стабільності, прозорості та надійності торговельного процесу, а також гарантією довіри інвесторів до біржового середовища. Ефективна внутрішня організація фондової біржі забезпечує її здатність адаптуватися до змін макроекономічної ситуації, впроваджувати нові технології та відповідати міжнародним стандартам регулювання (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні структурні підрозділи фондової біржі

№	Підрозділ	Функції
1	Загальні збори членів біржі	Є вищим керівним органом фондової біржі. Затверджує статут, внутрішні правила та процедури торгівлі. Обирає органи управління та визначає основні напрями розвитку біржі. Приймає рішення щодо реорганізації, ліквідації та фінансової політики.
2	Рада директорів (Наглядова рада)	Контролює діяльність виконавчих органів та реалізацію рішень загальних зборів. Визначає стратегічні пріоритети і затверджує ключові політичні документи. Аналізує діяльність біржі у сфері управління ризиками. Забезпечує дотримання стандартів корпоративного управління.
3	Правління (Виконавчий орган)	Здійснює поточне керівництво діяльністю біржі. Впроваджує рішення вищих органів і відповідає за виконання операційного плану. Координує діяльність усіх підрозділів біржі. Забезпечує безперервність торгів та обслуговування учасників ринку.
4	Клірингова палата	Проводить розрахунки між учасниками за результатами торгів. Управляє кредитними та ринковими ризиками під час виконання угод. Забезпечує гарантії виконання зобов'язань сторін. Організовує процедури нетінгу (взаємозаліку).
5	Відділ лістингу	Розглядає заявки емітентів щодо включення їх цінних паперів до біржового списку. Проводить перевірку відповідності документів нормативним вимогам. Здійснює моніторинг статусу лістингових компаній. Формує та оновлює лістинг біржі.

Продовження Таблиці 1.2

6	Відділ контролю та нагляду	Спостерігає за дотриманням правил торгівлі учасниками. Виявляє порушення, зловживання та ознаки маніпуляцій. Проводить внутрішні розслідування і співпрацює з регуляторами. Формує аналітичні звіти про торги.
7	Технічний відділ	Забезпечує стабільну роботу торговельної платформи та електронних систем. Проводить оновлення програмного забезпечення. Реагує на технічні збої та усуває критичні помилки. Забезпечує кіберзахист біржі.
8	Юридичний відділ	Розробляє внутрішні нормативні документи та правила. Надає правову підтримку угодам, що укладаються на біржі. Представляє інтереси біржі у судових справах та перед регуляторами. Контролює юридичну відповідність діяльності біржі чинному законодавству.
9	Відділ кадрів	Здійснює добір, адаптацію та навчання персоналу біржі. Формує кадрову політику та проводить оцінку ефективності працівників. Організовує підвищення кваліфікації та розвиток управлінських компетенцій. Забезпечує дотримання трудового законодавства.
10	Фінансовий відділ	Веде бухгалтерський облік, складає фінансову звітність та бюджети. Контролює фінансові потоки біржі та здійснює аналіз витрат. Забезпечує податкове планування та взаємодіє з аудиторями. Формує фінансову стратегію розвитку біржі.

Джерело: сформовано автором за даними [37-39]

Аналіз структури фондової біржі засвідчує її багаторівневу організацію, що передбачає розподіл відповідальності між стратегічним, виконавчим і операційним рівнями. Це дозволяє ефективно координувати процеси, від формування політики до здійснення технічного супроводу торгів. Особливо важливою є наявність спеціалізованих підрозділів - таких як клірингова палата чи відділ лістингу - які відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості, безпеки та надійності торговельних операцій.

Контрольна та юридична функції мають суттєве значення для підтримання правової стабільності, а також для запобігання маніпуляціям на ринку. Це свідчить про потребу не лише в технологічному вдосконаленні, а й у нормативному оновленні внутрішніх регламентів та політик. У свою чергу, технічний та кадровий підрозділи виступають інфраструктурною основою, яка забезпечує неперервність біржової діяльності та розвиток людського капіталу.

Таким чином, наявність розгалуженої системи підрозділів дозволяє фондовій біржі оперативно реагувати на виклики ринку, знижувати ризики та зміцнювати інституційну довіру серед учасників торгів. Така структурована модель є запорукою стійкості біржової системи в умовах як стабільного економічного середовища, так і в періоди кризи.

Розгляд функцій фондової біржі дозволяє виокремити ключові аспекти її впливу на економічну динаміку. Кожна з функцій виконує окрему роль, однак у сукупності вони формують єдиний механізм, що забезпечує стабільність і передбачуваність ринку цінних паперів. Наведена таблиця 1.3 систематизує основні функціональні напрями діяльності фондових бірж, що дозволяє розкрити їхній зміст з позицій економічної ефективності та ринкової організації капіталу.

Таблиця 1.3

Функціональне призначення фондових бірж у системі ринкових відносин

№	Функція	Зміст
1	Акумуляційна	Забезпечує концентрацію вільних фінансових ресурсів шляхом залучення інвестиційних коштів від фізичних та юридичних осіб.
2	Перерозподільча	Спрямовує капітал у найбільш ефективні галузі економіки шляхом купівлі-продажу цінних паперів на основі попиту та пропозиції.
3	Ціноутворююча	Формує ринкову вартість цінних паперів через механізм біржової конкуренції та відкритих торгів.
4	Інформаційна	Забезпечує учасників ринку своєчасною та достовірною інформацією про стан ринку, обсяги торгів, ціни, тенденції.
5	Контрольна (регулятивна)	Сприяє дотриманню правил біржової торгівлі, контролює виконання зобов'язань, знижує ризики недобросовісної поведінки.
6	Ліквідна	Гарантує можливість швидкої реалізації цінних паперів без суттєвих втрат у їх вартості.
7	Інвестиційна	Створює умови для довгострокового вкладення капіталу в економіку через інструменти фондового ринку.

Джерело: сформовано автором за даними [9-11]

Важливим аспектом діяльності фондової біржі є ціноутворення. Ринкова вартість цінних паперів формується під впливом попиту та пропозиції в умовах відкритої конкуренції, що забезпечує об'єктивність

оцінки активів. Крім того, біржа виконує інформаційну функцію, надаючи учасникам ринку своєчасні та достовірні дані про ринкову кон'юнктуру, що є необхідним для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень та підвищення прозорості ринку.

Фондова біржа відіграє значну роль у підтримці стабільності та надійності фінансового ринку. Контрольна (регулятивна) функція забезпечує дотримання встановлених правил і стандартів торгівлі, мінімізуючи ризики недобросовісної поведінки. Ліквідна функція гарантує інвесторам можливість швидкої реалізації своїх активів без значних втрат, підвищуючи привабливість інвестицій. У комплексі ці функції роблять фондову біржу незамінним інститутом для стимулювання інвестиційної діяльності та забезпечення сталого економічного зростання.

В Україні історія фондової торгівлі розпочалася в 1992 році, однак до заснування Української біржі у 2009 році біржові платформи не забезпечували гарантій виконання угод і переважно функціонували як системи обміну інформацією. Це створювало суттєві бар'єри для приватних інвесторів, які стикалися з додатковими витратами й часовими обмеженнями [22].

Заснування біржі стало результатом співпраці провідних операторів фондового ринку з Фондовою біржею РТС у 2008 році. Вибір організаційно-правової форми відкритого акціонерного товариства був зумовлений прагненням до забезпечення корпоративної прозорості з моменту створення біржі. Основна стратегічна мета – посилення конкурентоспроможності фінансового сектора України та залучення як внутрішнього, так і зовнішнього капіталу.

Починаючи з 2009 року, біржа поступово розширювала набір доступних інструментів, включаючи цінні папери, ф'ючерси та опціони. На сьогоднішній день Індекс UX розраховується на основі акцій п'яти провідних українських компаній. Варто підкреслити, що вся біржова діяльність в Україні підлягає державному регулюванню. Національна комісія з цінних

паперів та фондового ринку здійснює ліцензування, встановлює нормативні засади функціонування ринку та контролює випуск і обіг фінансових інструментів відповідно до чинного законодавства.

Фондовий ринок України функціонує на основі сучасної торговельної платформи, що забезпечує зниження розрахункових ризиків під час укладання угод. Основна модель ринок заявок реалізується через механізм безперервного аукціону, де заявки купівлі-продажу подаються в анонімному режимі за умовою обов'язкового попереднього депонування активів. Розрахунки здійснюються у форматі «поставка проти платежу» виключно в національній валюті, що забезпечує високу надійність та контрольованість виконання зобов'язань. Учасники також можуть узгоджувати строки виконання угод, що надає гнучкість інвесторам.

Ринок репо, хоч і не належить до класичних біржових механізмів, відіграє значну роль у забезпеченні короткострокової ліквідності фінансових учасників. Суть угоди репо полягає в тимчасовому продажі цінних паперів із зобов'язанням їх подальшого викупу. Таким чином, репо слугує інструментом, який функціонально наближається до короткострокового кредитування, хоча юридично ним не є. Фінансовий результат операції визначається на підставі процентної ставки за період між двома частинами угоди. Для зменшення кредитного ризику застосовується принцип «haircut», за яким папери, надані в заставу, оцінюються за зниженою вартістю. У практиці поширені випадки укладання угод за нульовою ставкою, коли сторони зацікавлені у взаємному обміні активами без нарахування доходу [22].

Перевагами інвестування в ОВДП є висока ліквідність, стабільність доходу, а також державні гарантії за всіма зобов'язаннями. Доходність таких інструментів, як правило, перевищує показники традиційних депозитів, що робить їх привабливими як для інституційних, так і для роздрібних інвесторів. Крім того, інвестори мають можливість достроково реалізувати

свої облігації на вторинному ринку, а також використовувати їх для хеджування валютних ризиків [22].

Формування та розвиток фондових бірж в Україні відбувалося на тлі значних економічних, політичних та соціальних змін, що відбувалися в країні за останні три десятиліття. Ці процеси супроводжувалися прийняттям важливих законодавчих актів, створенням інфраструктури фондового ринку, а також впливом зовнішніх факторів, зокрема військових конфліктів, які суттєво вплинули на активність і стабільність біржових операцій. Нижче наведено узагальнену таблицю 1.4, що відображає основні етапи формування фондових бірж в Україні.

Таблиця 1.4

Етапи формування фондових бірж в Україні

№	Період	Основні події та характеристики
1	1991–1994	Прийняття Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» у 1991 році. Заснування Української фондової біржі (УФБ) у 1991 році. Перші торги на УФБ відбулися 6 лютого 1992 року. У 1993 році відбулися перші електронні торги.
2	1995 –2000	Створення Першої фондової торгової системи (ПФТС) у 1996 році. У 1997 році ПФТС отримала статус саморегулювальної організації та почала розрахунок індексу ПФТС.
3	2001–2008	Розширення біржової інфраструктури та впровадження нових фінансових інструментів. Підвищення ролі фондових бірж у залученні інвестицій.
4	2009–2013	Заснування Української біржі (УБ) у 2008 році, офіційні торги розпочалися 26 березня 2009 року. Запуск індексу UX 27 квітня 2009 року.
5	2014–2020	Вплив російської збройної агресії у 2014 році на фондовий ринок України. Зменшення активності на біржах та зниження інтересу інвесторів.
6	2021–2022	Прийняття Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» 14 грудня 2021 року, який встановлює нові засади регулювання фінансових послуг та діяльності фінансових компаній.
7	2022–2025	Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році спричинило значні зміни на фондовому ринку: зниження інвестиційної активності, зменшення кількості фінансових посередників, загострення проблем з ліквідністю та платоспроможністю. Водночас, високий рівень цифровізації фінансових послуг в Україні сприяв підтриманню доступу клієнтів до таких послуг та довіри до фінансової системи.

Джерело: сформовано автором за даними [14-16, 40, 41]

Фондовий ринок України пройшов складний шлях становлення, що починався з формування нормативно-правової бази та організаційних структур у перші роки незалежності. Відсутність досвіду, нестабільність економіки та низький рівень довіри з боку інвесторів спочатку обмежували розвиток біржової діяльності, однак поступове вдосконалення законодавства та модернізація торгових систем сприяли розширенню функціоналу бірж і появі нових інструментів.

Прийняття Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» стало значним кроком у напрямі системного регулювання фінансового сектору, створюючи передумови для підвищення прозорості та захисту прав учасників ринку. Водночас, військові дії, що почалися у 2014 році та набули масштабного характеру у 2022 році, створили серйозні виклики, зокрема у вигляді зниження інвестиційної активності та ускладнень у роботі фінансових інституцій.

Незважаючи на ці труднощі, фондові біржі в Україні демонструють адаптивність, використовуючи цифрові технології і підтримуючи основні механізми торгів навіть у складних умовах. Це свідчить про стійкість та потенціал подальшого розвитку ринку цінних паперів за умови стабілізації політичної та економічної ситуації в країні.

1.2. Нормативно-правове регулювання функціонування фондового ринку України

Закон України від 19 червня 2020 року № 738-IX «Про ринки капіталу та організовані ринки» є ключовим нормативно-правовим актом, що визначає правові засади функціонування фондового ринку в Україні та запроваджує новий якісний рівень його розвитку [17]. Цей закон конкретизує і регламентує статус організаторів торгів, таких як організовані ринки, регульовані ринки та мультисторонні торговельні системи (МТС), замінюючи традиційне поняття «фондова біржа». Таким чином він

встановлює правові рамки для діяльності різних типів торговельних платформ, що забезпечують торгівлю цінними паперами, похідними фінансовими інструментами, а також іншими активами. Закон також регулює питання ліцензування, акредитації, вимог до корпоративного управління та комплаєнсу біржових організацій, що спрямовано на підвищення прозорості та захисту інвесторів.

У нормативному акті чітко визначено правовий статус інформаційних провайдерів та постачальників інфраструктурних послуг, які обслуговують як біржі, так і емітентів цінних паперів. Це сприяє децентралізації біржової інфраструктури та підвищенню ефективності функціонування ринку капіталу. Крім того, закон розширює повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) у частині регуляторного нагляду, що забезпечує більш ефективний контроль за діяльністю торговельних майданчиків і дозволяє запобігати маніпуляціям та зловживанням на ринку.

Незважаючи на значний прогрес, у застосуванні закону все ще існують проблеми нормативного характеру, зокрема, недостатньо чітко врегульовані питання імплементації деяких положень MiFID II, які потребують подальшого адаптування до українського ринкового середовища. Також спостерігається дисбаланс між вимогами до різних типів організаторів торгів, що ускладнює рівні умови конкуренції. Відсутність повної гармонізації з іншими нормативними актами у сфері фінансових послуг створює правову невизначеність для учасників ринку, що стримує активність інвестицій та розвиток фондового ринку в цілому. Таким чином, подальше удосконалення нормативно-правової бази залишається ключовим напрямом для забезпечення сталого розвитку українського фондового ринку.

Закон України від 16 листопада 2017 року № 2210-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції у сфері господарської діяльності» має особливе значення для регулювання фондового ринку, оскільки він встановлює правові умови спрощення

процедур та зменшення регуляторного тиску на учасників ринку капіталу [18]. Зокрема, у частині фондових бірж закон ліквідує обов'язковість публічного розміщення акцій для акціонерних товариств, що не є публічними, що зменшує кількість емітентів, які зобов'язані дотримуватися вимог лістингу та публічної звітності. Це дає можливість зосередити увагу біржових майданчиків на підтримці якісного, а не кількісного складу учасників та активів.

Закон конкретно регулює права емітентів щодо добровільного відмовлення від статусу публічного акціонерного товариства, а також розширює можливості для викупу власних акцій, що сприяє підвищенню гнучкості корпоративного управління. Для фондових бірж це означає необхідність адаптації правил лістингу з метою встановлення прозорих, але більш гнучких вимог до емітентів, що дозволяє підвищити якість представлених на біржі фінансових інструментів. Крім того, закон сприяє виведенню з обігу «сплячих» цінних паперів, які неактивно торгувалися, що позитивно впливає на ліквідність ринку.

Дерегуляція, хоча й спрямована на спрощення, створює певні ризики зниження прозорості та контролю за якістю інформації про емітентів. Зменшення вимог до публічності може ускладнити захист прав інвесторів і підвищити інформаційну асиметрію на ринку. Крім того, не всі біржі однаково швидко адаптувалися до нових правил, що створює неоднорідність у практиках лістингу та може негативно впливати на рівень довіри учасників ринку. Таким чином, хоча закон і став важливим кроком у дерегуляції фондового ринку, він одночасно вимагає подальшого вдосконалення механізмів контролю та підвищення стандартів корпоративного управління для забезпечення балансу між спрощенням процедур і захистом інтересів інвесторів.

Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який набрав чинності з 1 січня 2024 року, є важливим нормативним актом, що визначає правові засади діяльності

учасників фінансового ринку, зокрема фондових бірж. Закон чітко регламентує категорію фінансових послуг, що надаються на ринках капіталу, включаючи послуги організаторів торгів - фондових бірж, що підпадають під його регулювання. Відповідно, діяльність бірж як організаторів ринку повинна відповідати встановленим законом стандартам щодо прозорості, надійності та ефективності.

Нормативний акт встановлює, що державний нагляд за фондовими біржами, як суб'єктами надання фінансових послуг, здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Закон регламентує процедури ліцензування бірж, визначає вимоги до структури власності, ділової репутації керівництва та власників істотної участі у біржах, що має на меті підвищення стабільності функціонування фінансового ринку та захист прав інвесторів. Особливо важливою є норма, яка забезпечує пріоритетність спеціальних законів, що регулюють конкретні аспекти діяльності фондових бірж, над загальними положеннями цього закону, що гарантує узгодженість нормативного поля [19].

Водночас, закон породжує нормативні виклики, пов'язані з адаптацією біржового сектору до нових вимог, що можуть створити додаткові адміністративні бар'єри, особливо для малих та середніх учасників ринку. Відсутність чітких методик контролю за відповідністю прозорості структури власності та ділової репутації ускладнює практичне застосування положень, що може негативно вплинути на рівень довіри інвесторів. Окрім того, закон вимагає подальшої гармонізації з іншими нормативними актами, зокрема у сфері протидії відмиванню коштів та забезпечення кібербезпеки, що є критично важливими для ефективного функціонування фондових бірж в умовах сучасних викликів. Таким чином, хоча закон і закладає основу для модернізації та євроінтеграції фінансового ринку, потребує подальшого розвитку та вдосконалення механізмів регулювання, щоб уникнути нормативних прогалин і забезпечити комплексний захист учасників ринку.

Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) від 9 вересня 2021 року № 746 конкретизує регуляторні вимоги до складу та структури активів фінансових компаній, зокрема фондових бірж як операторів організованого ринку [20]. Воно зобов'язує учасників фондового ринку надавати детальну звітність, яка включає інформацію про структуру активів, джерела формування капіталу, типи фінансових інструментів, що перебувають в обігу, а також рівень ліквідності цих активів. Таким чином, рішення регламентує стандарти прозорості та звітності, які безпосередньо впливають на операційну діяльність фондових бірж, стимулюючи підвищення їхньої фінансової дисципліни та зниження ризиків ринкових маніпуляцій.

Водночас, Рішення НКЦПФР від 14 січня 2021 року № 14 вніс суттєві зміни до Положення про функціонування фондових бірж, що визначає правила організації і проведення біржових торгів [21]. Зокрема, рішення оновлює класифікацію цінних паперів, встановлює нові вимоги до процедур лістингу та посилює регламентацію діяльності органів біржового управління. Воно деталізує вимоги до звітності учасників біржових торгів, зокрема щодо розкриття інформації про обсяги та ціни торгів, а також ідентифікацію учасників, що сприяє підвищенню прозорості ринку. Крім того, рішення встановлює обов'язкові положення для фондових бірж у сфері антикорупційної політики, корпоративного управління та врегулювання конфлікту інтересів, що є важливим кроком для посилення інституційної спроможності бірж.

Нормативна проблема полягає в тому, що чинність Рішення № 14 фактично припинена через прийняття нового Рішення НКЦПФР від 10 серпня 2023 року № 880, яке встановлює, що оновлене Положення про функціонування фондових бірж набирає чинності лише через 90 календарних днів після припинення або скасування воєнного стану в Україні. Це створює юридичну невизначеність та затримки у впровадженні нових регуляторних норм, що можуть ускладнювати адаптацію біржового сектору до сучасних

викликів. Відсутність чіткої дати початку дії оновлених правил у період воєнного стану призводить до потенційних ризиків неповної або несвоєчасної імплементації важливих стандартів прозорості, управління ризиками та інформаційної безпеки на фондовому ринку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка сучасного стану та структури провідних фондових бірж України

Фондова біржа ПФТС (Перша Фондова Торгова Система) є одним з ключових організаторів торгівлі на ринку цінних паперів України, що здійснює свою діяльність на підставі ліцензії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Біржа підтримує міжрегіональну електронну систему торгів цінними паперами в режимі реального часу, а її торговельна система функціонує з 1997 року, включаючи такі сегменти, як «Ринок котировок», «Ринок заявок» та ринок РЕПО. Крім того, на майданчику ПФТС проводяться аукціони Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), Виконавчої служби Міністерства юстиції України, а також первинні публічні розміщення (ІРО) цінних паперів [23].

Історія розвитку ПФТС свідчить про її важливу роль у становленні та функціонуванні фондового ринку України. У 2021 та 2022 роках біржа посідала перше місце серед організаторів торгів цінними паперами, демонструючи лідерство за обсягом укладених контрактів, особливо в сегментах державних, муніципальних та корпоративних облігацій. ПФТС стала єдиним майданчиком, де активно торгувалися всі типи цінних паперів, а також проводилися первинні розміщення акцій та облігацій, а також аукціони з реалізації арештованих цінних паперів [23].

Проведемо аналіз динаміки обсягів біржових торгів на організованому ринку ПФТС за 2022–2024 роки. Розгляд охоплює основні види фінансових інструментів: державні та корпоративні облігації, акції, іноземні цінні папери, а також похідні інструменти. Здійснимо розрахунок абсолютної та відносної зміни за період для виявлення ключових тенденцій у структурі торгів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Динаміка обсягу біржових торгів на ПФТС у 2022–2024 рр.,
млн. грн.**

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
Облігації внутр. держ. позик України	79 996,04	262 364,81	382 134,95	302 138,91	377,69%
Облігації зовн. держ. позик України	2 076,33	0,077	0,449	-2 075,88	-99,98%
Облігації іноземної держави	735,76	3 648,50	39 845,20	39 109,44	5315,52%
Акції	527,61	0,019	0,028	-527,58	-99,99%
Корпоративні облігації	186,61	8 570,68	7 897,15	7 710,54	4131,90%
Облігації підприємства	220,21	–	–	–	–
Облігації внутр. місц. позик	55,66	–	0,407	-55,25	-99,27%
Інвестиційні сертифікати	–	–	3 438,89	–	–
Облігації іноземного емітента	–	–	88,78	–	–
Акції корп. інвест. фонду	–	–	0,073	–	–
Державні деривативи	–	–	0,0004	–	–
Свопи	–	–	36 806,24	–	–
ВСЬОГО	83 798,23	274 680,39	471 168,34	387 370,11	462,27%

Джерело: сформовано автором за даними [23]

За підсумками 2024 року загальний обсяг біржових торгів на ПФТС склав 471 168,34 млн грн, що на 387 370,11 млн грн або 462,27% більше порівняно з 2022 роком. Це свідчить про суттєву активізацію торгівлі на біржі, переважно за рахунок зростання обсягів операцій з облігаціями внутрішньої державної позики України (ОВДП), облігаціями іноземних держав та похідними інструментами (свопами).

Найбільшу частку торгів за обсягами традиційно займають ОВДП. У 2024 році обсяг угод з цим інструментом досяг 382 134,95 млн грн, що на 302 138,91 млн грн або 377,69% більше, ніж у 2022 році. Така динаміка є

результатом активної участі Національного банку України, Міністерства фінансів та банківського сектору у вторинному ринку боргових інструментів для фінансування бюджетного дефіциту та підтримки ліквідності.

Вражаюче зростання зафіксовано в обсягах торгів облігаціями іноземних держав - із 735,76 млн. грн. у 2022 році до 39 845,20 млн. грн. у 2024 році, що становить приріст у 5315,52%. Це може бути наслідком появи нових емітентів або збільшеного попиту на зовнішні боргові інструменти з боку інституційних інвесторів, які шукають способи диверсифікації портфелів у складних економічних умовах.

Суттєво зріс і обсяг торгів корпоративними облігаціями - з 186,61 млн. грн. у 2022 році до 7 897,15 млн. грн. у 2024 році, тобто на 7 710,54 млн.грн. або 4131,90%. Це свідчить про зростання активності бізнес-сектору, готовність підприємств до боргового фінансування та посилення довіри інвесторів до боргових зобов'язань стабільних корпоративних емітентів.

Окремо слід відзначити появу обсягу торгів інвестиційними сертифікатами (3 438,89 млн грн), інструментами іноземних емітентів (88,78 млн грн), а також акціями корпоративних інвестиційних фондів (0,073 млн грн) і державними деривативами. Усі ці інструменти не фіксувалися у попередні роки, що свідчить про поступову диверсифікацію біржового середовища.

Новим явищем для біржі ПФТС у 2024 році стали операції зі свопами, обсяг яких досяг 36 806,24 млн грн. Їх поява у звіті свідчить про поступовий розвиток похідного ринку в Україні, що є індикатором зростаючої складності фінансових операцій та потреби в хеджуванні ризиків.

Натомість деякі сегменти ринку зазнали суттєвого зниження або фактично зникли з біржового обігу. Так, обсяг торгів акціями зменшився з 527,61 млн грн у 2022 році до лише 0,028 млн грн у 2024 році, тобто на 99,99%. Подібна динаміка характерна і для облігацій зовнішньої державної позики України, облігацій внутрішньої місцевої позики та облігацій підприємств, які майже повністю зникли з біржового обігу.

Таким чином, загальна структура обсягу торгів на ПФТС у 2024 році зазнала суттєвих змін: ринок дедалі більше фокусується на державних та іноземних боргових інструментах, а також на похідних продуктах, тоді як акції, традиційні корпоративні інструменти та локальні позики втратили свою роль. Це може бути наслідком високих ризиків, що зберігаються в економіці, а також змін у регуляторному полі та поведінці ключових учасників ринку.

Проведемо аналіз динаміки кількості угод, укладених на фондовій біржі ПФТС упродовж 2022–2024 років. Дослідження охоплює ключові фінансові інструменти, включаючи державні та корпоративні облігації, акції, іноземні цінні папери, інвестиційні сертифікати, а також похідні фінансові інструменти. Наведено абсолютні та відносні прирости для визначення напрямків розвитку біржової активності за вказаний період (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка кількості угод на ПФТС у 2022–2024 рр.

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
Облігації внутр. держ. позик України	5 200	10 149	22 326	17 126,00	329,35%
Облігації зовн. держ. позик України	212	38	1 033	821,00	387,26%
Облігації іноземної держави	22	127	1 111	1 089,00	4950,00%
Акції	81	21	129	48,00	59,26%
Корпоративні облігації	38	520	678	640,00	1684,21%
Облігації підприємства	29	–	–	-29	–
Облігації внутр. місц. позик	9	–	3	-6,00	-66,67%
Інвестиційні сертифікати	–	–	750	750	–
Облігації іноземного емітента	–	–	6	6	–
Акції корп. інвест. фонду	–	–	87	87	–
Державні деривативи	–	–	11	11	–
Свопи	–	–	322	322	–
ВСЬОГО	5 591	10 855	26 456	20 865,00	373,19%

Джерело: сформовано автором за даними [23]

У 2024 році загальна кількість угод на ПФТС склала 26 456, що на 20 865 угод або 373,19% більше, ніж у 2022 році. Такий різкий приріст свідчить про суттєве пожвавлення біржової активності, що, ймовірно, є результатом як загального розширення участі інвесторів, так і появи нових фінансових інструментів на ринку.

Найбільшу частку в загальній структурі займають угоди з облігаціями внутрішньої державної позики України (ОВДП), кількість яких зросла з 5 200 у 2022 році до 22 326 у 2024 році. Приріст склав 17 126 угод або 329,35%. Це підтверджує зростаючу роль державних облігацій як основного інструмента інвестування на тлі нестабільної економічної ситуації, а також активну діяльність банківського сектору та регулятора на вторинному ринку.

Найбільш динамічне зростання зафіксовано в сегменті облігацій іноземних держав - з 22 до 1 111 угод, що становить приріст на 1 089 угод або 4950%. Це може свідчити про підвищену довіру до зовнішніх боргових інструментів, а також про бажання інвесторів диверсифікувати ризики, вкладаючи кошти у зовнішні активи.

Активізувалася і торгівля корпоративними облігаціями: кількість угод зросла з 38 у 2022 році до 678 у 2024 році, що відповідає зростанню на 640 угод або 1684,21%. Таке зростання вказує на зростаючу довіру інвесторів до боргових інструментів приватного сектору та розширення пропозиції на ринку з боку компаній, які шукають альтернативні джерела фінансування.

Цікавою є динаміка торгівлі акціями. Попри значне скорочення обсягу торгів у грошовому вимірі (як видно з попередньої таблиці), кількість угод з акціями зросла на 59,26% - з 81 до 129 угод. Це свідчить про збереження певного інтересу до ринку акцій, хоча операції, ймовірно, мали малий середній обсяг, що може бути ознакою низької ліквідності та переважання дрібних інвесторів.

З'явилися нові сегменти, які раніше були відсутні на біржі: 750 угод з інвестиційними сертифікатами, 87 угод з акціями корпоративних інвестиційних фондів, 322 угоди зі свопами та інші. Їх поява свідчить про

розширення спектра інструментів на ПФТС і розвиток нових напрямків, зокрема похідних фінансових інструментів.

Водночас деякі інструменти практично зникли з біржового простору. Наприклад, облігації підприємств, які у 2022 році мали 29 угод, повністю зникли у наступні роки. Подібна ситуація з облігаціями внутрішньої місцевої позики, де кількість угод зменшилась із 9 до 3.

Загалом, структура угод на ПФТС у 2024 році демонструє зростання інтересу до державних та іноземних боргових інструментів, активізацію корпоративного сегмента та поетапне формування ринку похідних інструментів. Такі зміни можуть бути наслідком адаптації інвесторів до макроекономічної ситуації, зростання обізнаності щодо інструментів ринку капіталу, а також розвитку біржової інфраструктури.

Успішне функціонування фондових бірж в Україні потребує чітко визначеної тарифної політики, що дозволяє ефективно організовувати обслуговування учасників торгів, надаючи їм необхідні послуги для виконання різноманітних операцій з цінними паперами. ПФТС було розроблено систему тарифів, що охоплює різні аспекти роботи з торговельними системами, інформаційними послугами, а також сертифікацією уповноважених осіб. Тарифна політика є важливим інструментом, який визначає не лише вартість послуг для клієнтів, але й забезпечує стабільний потік доходів для біржі (Додаток Б).

Проведемо аналіз обсягів біржових торгів на фондовій біржі «Перспектива». Дослідження охоплює різні категорії цінних паперів, зокрема державні облігації України, облігації українських і іноземних емітентів, акції, інвестиційні сертифікати та валютні деривативи. Наведені абсолютні та відносні прирости дозволяють оцінити динаміку активності на ринку цінних паперів, зміни у структурі торгів та їх імовірні причини (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка обсягів торгів на ФБ «Перспектива» у 2022–2024 рр.,
млн. грн.**

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
Державні облігації України	63 845,48	147 936,04	171 249,69	107 404,21	168,23%
- ОВДП (у гривнях)	56 483,96	130 459,71	151 359,23	94 875,27	167,97%
- ОВДП (у валюті)	6 790,03	17 471,50	19 694,03	12 904,00	190,04%
- ОЗДП	571,49	4,83	196,43	-375,06	-65,63%
Облігації іноземних держав	1 557,26	16 373,95	14 957,45	13 400,19	860,50%
Облігації українських емітентів	105,88	95,81	1 712,10	1 606,22	1517,02%
Облігації іноземних емітентів	16,57	44,56	15,57	-1,00	-6,04%
Акції іноземних емітентів	0,3	0,06	0,56	0,26	86,67%
Облігації місцевих позик	1,06	-	-	-1,06	-
Акції КІФ	-	-	164,45	164,45	-
Інвестиційні сертифікати	-	-	13,53	13,53	-
Валютні свопи	-	-	91,02	91,02	-
ВСЬОГО	65 526,54	164 450,42	188 204,36	122 677,82	187,22%

Джерело: сформовано автором за даними [25-27]

У 2024 році загальний обсяг торгів на фондовій біржі «Перспектива» досяг 188 204,36 млн грн, що на 122 677,82 млн грн або 187,22% більше, ніж у 2022 році. Це свідчить про активне зростання фондового ринку та суттєве посилення ролі біржі як ключової платформи для обігу державних і корпоративних цінних паперів.

Основну частку в структурі обсягів торгів традиційно займають державні облігації України, торги якими зросли з 63 845,48 млн грн у 2022 році до 171 249,69 млн грн у 2024 році. Абсолютний приріст становить 107 404,21 млн грн, або 168,23%. Це свідчить про збереження високої довіри

інвесторів до державних боргових інструментів, які виступають стабілізуючим активом у період макроекономічної нестабільності.

У розрізі валютної структури державного боргу спостерігається стрімке зростання обсягів торгів ОВДП у валюті - з 6 790,03 млн грн до 19 694,03 млн грн (+190,04%), що свідчить про збільшення зацікавленості в інструментах, які частково захищають від валютного ризику. У свою чергу, облігації зовнішньої державної позики (ОЗДП) демонструють протилежну динаміку - зниження обсягів торгів з 571,49 млн грн до 196,43 млн грн, що становить спад на 375,06 млн грн (-65,63%). Це може бути пов'язано як з геополітичними ризиками, так і з обмеженнями доступу до вторинного ринку ОЗДП.

Вражаючі темпи приросту продемонстрував сегмент облігацій іноземних держав - з 1 557,26 млн грн до 14 957,45 млн грн (+860,5%). Така динаміка може свідчити про посилення диверсифікації портфелів українських інвесторів у бік міжнародних інструментів, зокрема менш ризикованих боргових цінних паперів розвинених країн.

Особливо слід відзначити зростання торгів у категорії облігацій українських емітентів (недержавних). Абсолютний приріст становить 1 606,22 млн грн або 1517,02%. Це вказує на підвищення ділової активності підприємств та розширення фінансових інструментів для залучення капіталу з боку реального сектору економіки.

Серед нових сегментів ринку, що з'явилися у 2024 році, варто виокремити акції корпоративних інвестиційних фондів (КІФ) з обсягом торгів 164,45 млн грн, інвестиційні сертифікати - 13,53 млн грн та валютні свопи - 91,02 млн грн. Поява цих інструментів свідчить про розширення функціональності ринку, розвиток інституційного інвестування та перехід до складніших фінансових структур.

З іншого боку, деякі категорії показали негативну динаміку. Зокрема, облігації іноземних емітентів продемонстрували незначне зниження - з 16,57 млн грн до 15,57 млн грн (-6,04%). Це може бути пов'язано як з обмеженням

доступу до іноземних ринків капіталу, так і зі зміною інвестиційних пріоритетів резидентів.

У підсумку, динаміка біржових торгів на ФБ «Перспектива» у 2022–2024 роках вказує на істотне зростання ролі біржі в залученні державного та приватного капіталу, активізацію внутрішнього боргового ринку, розширення інструментарію інвестування та поступову інтеграцію більш складних фінансових продуктів. Ці тенденції можуть бути реакцією ринку на макроекономічні виклики, трансформацію законодавчого поля та потреби учасників у захисті капіталу в умовах невизначеності.

Розглянемо зміну кількості біржових угод на фондовій біржі «Перспектива» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка кількості угод на ФБ «Перспектива» у 2022–2024 рр.

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
Державні облігації України	27 172	106 206	158 227	131 055	482,32%
- ОВДП (у гривнях)	26 849	105 711	157 849	131 000	487,91%
- ОВДП (у валюті)	259	492	362	103	39,77%
- ОЗДП	64	3	16	-48	-75,00%
Облігації іноземних держав	28	289	384	356	1271,43%
Облігації українських емітентів	20	13	16 017	15 997	79985,00%
Облігації іноземних емітентів	2	6	2	0	0,00%
Акції іноземних емітентів	1	2	4	3	300,00%
Облігації місцевих позик	1	-	-	-	-
Акції КІФ	-	-	35	35	-
Інвестиційні сертифікати	-	-	783	783	-
Валютні свопи	-	-	2	2	-
ВСЬОГО	27 222	106 516	175 454	148 232	544,53%

Джерело: сформовано автором за даними [25-27]

Загальна кількість біржових угод на ФБ «Перспектива» у 2024 році склала 175 454, що в 6,4 раза більше порівняно з 2022 роком (27 222 угоди). Абсолютний приріст становив 148 232 угоди, або 544,53%. Такий значний

сплеск активності на ринку свідчить про зростання зацікавленості з боку інвесторів та підвищення ліквідності торгівельних інструментів.

Найбільший приріст зафіксовано в категорії державних облігацій України, кількість угод з якими зросла з 27 172 до 158 227 (+131 055 угод, або +482,32%). Основний приріст забезпечили ОВДП у гривні, де кількість угод збільшилась із 26 849 до 157 849, що означає абсолютне зростання на 131 000 угод (+487,91%). Такий результат, ймовірно, пояснюється активною участю банківського сектору та інституційних інвесторів у внутрішньому борговому ринку, а також зростанням попиту на менш ризикові інструменти в умовах нестабільного макроекономічного середовища.

Водночас угоди з ОВДП у валюті мали скромнішу динаміку: кількість угод зросла з 259 до 362, що дало приріст усього на 103 угоди (+39,77%). Це може свідчити про стабільність у валютному сегменті без різкого зростання інтересу. Натомість угоди з ОЗДП зменшилися з 64 до 16 (-75%), що, ймовірно, пов'язано з низькою пропозицією, скороченням обігу або погіршенням довіри до зовнішніх зобов'язань України.

Разюче зростання показала категорія облігацій українських емітентів (недержавних) - з 20 угод у 2022 році до 16 017 у 2024-му. Приріст становив 15 997 угод, або 79 985%. Це свідчить про різке пожвавлення вторинного ринку корпоративного боргу, що може бути наслідком збільшення випусків облігацій приватними компаніями, а також зростання ролі цього сегмента у фінансуванні бізнесу.

Позитивну динаміку також продемонстрували облігації іноземних держав, де кількість угод зросла з 28 до 384 (+1271,43%). Це свідчить про розширення інвестиційної географії та диверсифікацію портфелів учасників ринку. Натомість облігації іноземних емітентів не змінили свій рівень активності (2 угоди у 2022 та 2024 роках), що може вказувати на вузьку нішу та обмежену ліквідність цього сегмента.

Серед нових інструментів, що з'явилися в структурі торгів у 2024 році, слід відзначити інвестиційні сертифікати (783 угоди), акції КІФ (35 угод) та

валютні свопи (2 угоди). Їх поява свідчить про розширення спектра фінансових інструментів на біржі та поступовий розвиток ринку інституційного інвестування.

Таким чином, динаміка кількості угод на ФБ «Перспектива» у 2022–2024 роках демонструє загальне пожвавлення біржової активності, особливо в сегменті державного боргу та корпоративних облігацій. Основними тенденціями є посилення ролі гривневих інструментів, розширення сегментів, орієнтованих на роздрібного та інституційного інвестора, а також поява нових видів фінансових активів, що вказує на поступовий розвиток і ускладнення структури українського фондового ринку.

Проведемо порівняльний аналіз обсягів торгів різними категоріями фінансових інструментів на Українській біржі за три роки. Дослідження охоплює фондовий і строковий ринки, у тому числі акції, облігації, інвестиційні сертифікати, свопи та ф'ючерси. Порівняння здійснено за абсолютними та відносними приростами, що дозволяє визначити загальні ринкові тенденції, зростання або спад активності у різних сегментах, а також можливі чинники змін (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Динаміка обсягів торгів фінансовими інструментами на
Українській біржі за 2022–2024 рр. у млн. грн.**

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
1. Фондовий ринок	16 006,68	20 979,34	24 430,66	8 423,98	52,63%
Акції	500,44	97,52	33,02	-467,42	-93,40%
Інвестиційні сертифікати	4,38	11,27	28,86	24,48	558,90%
Корпоративні облігації	69,13	1 361,40	1 978,91	1 909,78	2762,59%
Державні внутрішні облігації	14 256,45	19 390,73	22 250,08	7 993,63	56,07%
Державні зовнішні облігації	1 171,48	118,42	139,79	-1 031,69	-88,07%
Муніципальні облігації	4,8	-	-	-	-

Продовження Таблиці 2.5

2. Строковий ринок	1,42	-	2 384,22	2 382,80	167802,82%
Ф'ючерси	1,42	-	-	-	-
Свопи	-	-	2 384,22	-	-
Всього	16 008,10	20 979,34	26 814,88	10 806,78	67,51%

Джерело: сформовано автором за даними [22]

За підсумками 2024 року загальний обсяг торгів на Українській біржі становив 26 814,88 млн грн, що на 10 806,78 млн грн більше, ніж у 2022 році. Це відповідає відносному приросту в 67,51%. Така динаміка свідчить про поступову активізацію фондового ринку на тлі економічної адаптації країни до воєнних умов та макроекономічної стабілізації.

Фондовий ринок залишився домінантним сегментом, продемонструвавши збільшення обсягів торгів з 16 006,68 млн грн у 2022 році до 24 430,66 млн грн у 2024 році. Абсолютний приріст склав 8 423,98 млн грн або 52,63%. Найбільший внесок у цю динаміку забезпечили операції з державними внутрішніми облігаціями (ОВДП), обсяг торгів якими зріс з 14 256,45 млн грн у 2022 році до 22 250,08 млн грн у 2024 році (+56,07%). Це пояснюється як зростанням довіри інвесторів до інструментів із державною гарантією, так і активізацією Міністерства фінансів у сфері внутрішнього боргового фінансування.

Водночас спостерігалось різке скорочення торгів акціями – з 500,44 млн грн у 2022 році до лише 33,02 млн грн у 2024 році, що становить зниження на 93,4%. Це може бути зумовлено низькою ліквідністю українських акцій, відсутністю масштабних IPO, невизначеністю корпоративного управління в умовах війни та загальним зниженням інтересу до ризикових активів.

Відчутно зросли торги інвестиційними сертифікатами – з 4,38 млн грн у 2022 році до 28,86 млн грн у 2024 році (+558,9%). Це свідчить про підвищення зацікавленості інвесторів у колективних інвестиційних механізмах. Схожа тенденція спостерігалася і для корпоративних облігацій:

обсяг торгів зріс з 69,13 млн грн до 1 978,91 млн грн, або на 2 762,59%. Це свідчить про реінкарнацію довіри до корпоративного боргу, особливо серед великих компаній, які відновили залучення коштів через облігаційні інструменти.

Натомість державні зовнішні облігації (єврооблігації) зазнали значного скорочення в обсязі торгів – з 1 171,48 млн грн у 2022 році до 139,79 млн грн у 2024 році (–88,07%). Причини можуть полягати як у технічному дефолті 2022 року, так і в очікуваннях реструктуризації держборгу на зовнішніх ринках, що знижує привабливість таких інструментів для внутрішніх учасників.

Окрему увагу заслуговує запуск операцій зі свопами, який почався лише у 2024 році з обсягом у 2 384,22 млн грн. Це суттєво вплинуло на показники строкового ринку, який до цього практично не функціонував: з 1,42 млн грн у 2022 році до 2 384,22 млн грн у 2024 році (+167 802,82%). Такий прорив можна розглядати як перші сигнали розвитку похідних фінансових інструментів в Україні, що відкриває нові можливості для хеджування ризиків та розширення інструментальної бази біржі.

Отже, загальна тенденція 2022–2024 років демонструє ознаки оживлення фінансового ринку, з акцентом на державні облігації, корпоративний борг та інструменти колективного інвестування, тоді як активність на ринку акцій продовжує знижуватися. Нові інструменти, як-от свопи, демонструють високий потенціал до зростання і можуть стати драйверами розвитку ринку в середньостроковій перспективі.

Тарифна політика фондового ринку є важливою складовою його інфраструктури, оскільки визначає умови доступу учасників до біржових операцій, обсяг фінансових зобов'язань щодо здійснення торгів, технічної підтримки та інформаційного обслуговування. Встановлені тарифи впливають як на загальну вартість здійснення операцій, так і на рівень активності учасників, зокрема професійних торговців, банківських установ та інституційних інвесторів (Додаток А).

Розглянемо кількість біржових угод, укладених на Українській біржі протягом 2022, 2023 та 2024 років. Аналіз охоплює як фондовий, так і строковий ринки, з розподілом за основними категоріями фінансових інструментів - акції, облігації, інвестиційні сертифікати, свопи та ф'ючерси. Здійснимо обчислення абсолютної та відносної динаміки, що дозволяє виявити структурні зміни у поведінці учасників ринку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Динаміка кількості біржових угод на Українській біржі за 2022–
2024 рр.**

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
1. Фондовий ринок	204 042	159 843	121 571	-82 471,00	-40,42%
Акції	958	1 292	176	-782,00	-81,63%
Інвестиційні сертифікати	134	411	949	815,00	608,21%
Корпоративні облігації	91	987	11 265	11 174,00	12279,12%
Державні внутрішні облігації	202 308	156 615	108 574	-93 734,00	-46,33%
Державні зовнішні облігації	550	538	607	57,00	10,36%
Муніципальні облігації	1	-	-	-	-
2. Строковий ринок	2	-	32	30,00	1500,00%
Ф'ючерси	2	-	-	-	-
Свопи	-	-	32	-	-
Всього	204 044	159 843	121 603	-82 441,00	-40,40%

Джерело: сформовано автором за даними [22]

За результатами 2024 року загальна кількість укладених угод на Українській біржі становила 121 603, що на 82 441 угоду менше, ніж у 2022 році. Відносне скорочення склало 40,40%. Ця динаміка є свідченням зменшення торгової активності, особливо на ринку державних внутрішніх облігацій, який традиційно був основним джерелом обсягу угод.

Загальна кількість угод на фондовому ринку зменшилася з 204 042 у 2022 році до 121 571 у 2024 році, тобто на 82 471 угоду (–40,42%). Найбільш

помітне зниження продемонстрував сегмент державних внутрішніх облігацій - з 202 308 до 108 574 угод, що відповідає скороченню на 93 734 угоди або – 46,33%. Це може бути зумовлено зміною механізмів первинного розміщення або централізацією торгівлі поза межами біржі.

Сегмент акцій також зазнав значного зменшення активності: кількість угод зменшилася з 958 у 2022 році до лише 176 у 2024 році (–81,63%). Така динаміка є логічним продовженням загального падіння ліквідності фондового ринку акцій, яке ми спостерігали у попередньому аналізі за обсягом торгів. Імовірною причиною є низький попит на ризикові активи на тлі воєнної невизначеності та слабкої корпоративної звітності.

Водночас угоди з інвестиційними сертифікатами демонструють стрімке зростання - з 134 угод у 2022 році до 949 у 2024 році, що становить приріст у 815 угод або 608,21%. Це свідчить про поступове зростання інтересу до інструментів колективного інвестування та намагання інвесторів диверсифікувати портфелі через доступні та менш ризиковані форми вкладень.

Найбільш вражаючу динаміку продемонстрували корпоративні облігації: кількість угод зросла з 91 у 2022 році до 11 265 у 2024 році - приріст на 11 174 угоди або 12 279,12%. Це є ознакою активізації корпоративного сектору, зростання обсягу емісій та залучення коштів через боргові інструменти, зокрема серед стабільних компаній, що мають можливість обслуговувати боргові зобов'язання.

На відміну від більшості сегментів, кількість угод з державними зовнішніми облігаціями (єврооблігаціями) залишалася на стабільному рівні - 550 у 2022 році та 607 у 2024 році (+10,36%). Незначна позитивна динаміка пояснюється незначною роллю цих інструментів на внутрішньому ринку та специфікою їх обігу.

На строковому ринку у 2024 році вперше було зафіксовано 32 угоди зі свопами, тоді як у 2022 році було укладено лише 2 угоди з ф'ючерсами, а у 2023 - жодної. Приріст становить 1500%, що, хоча і в абсолютному вимірі є

невеликим, свідчить про поступовий запуск похідних інструментів та інтерес ринку до нових фінансових механізмів.

Таким чином, загальна тенденція свідчить про скорочення кількості угод, особливо в традиційно домінантному сегменті ОВДП, що може бути пов'язано із зменшенням дрібного інвестора на ринку або централізацією операцій через інші платформи. Натомість активізація корпоративного боргового сегмента та інвестиційних сертифікатів демонструє зміну структури ринку на користь інструментів, пов'язаних із більш тривалими інвестиційними стратегіями. З'являються нові напрями активності, зокрема похідні інструменти, що свідчить про поступову диверсифікацію та зрілість фінансового середовища.

2.2. Аналіз динаміки біржових операцій в Україні та вплив макроекономічних факторів і воєнного стану на фондовий ринок

Проведемо порівняльний аналіз обсягів торгів на основних фондових біржах України за період 2022–2024 років. До аналізу включено три ключові організатори торгів: «Українська біржа», ПФТС та фондова біржа «Перспектива» (рис. 2.2).

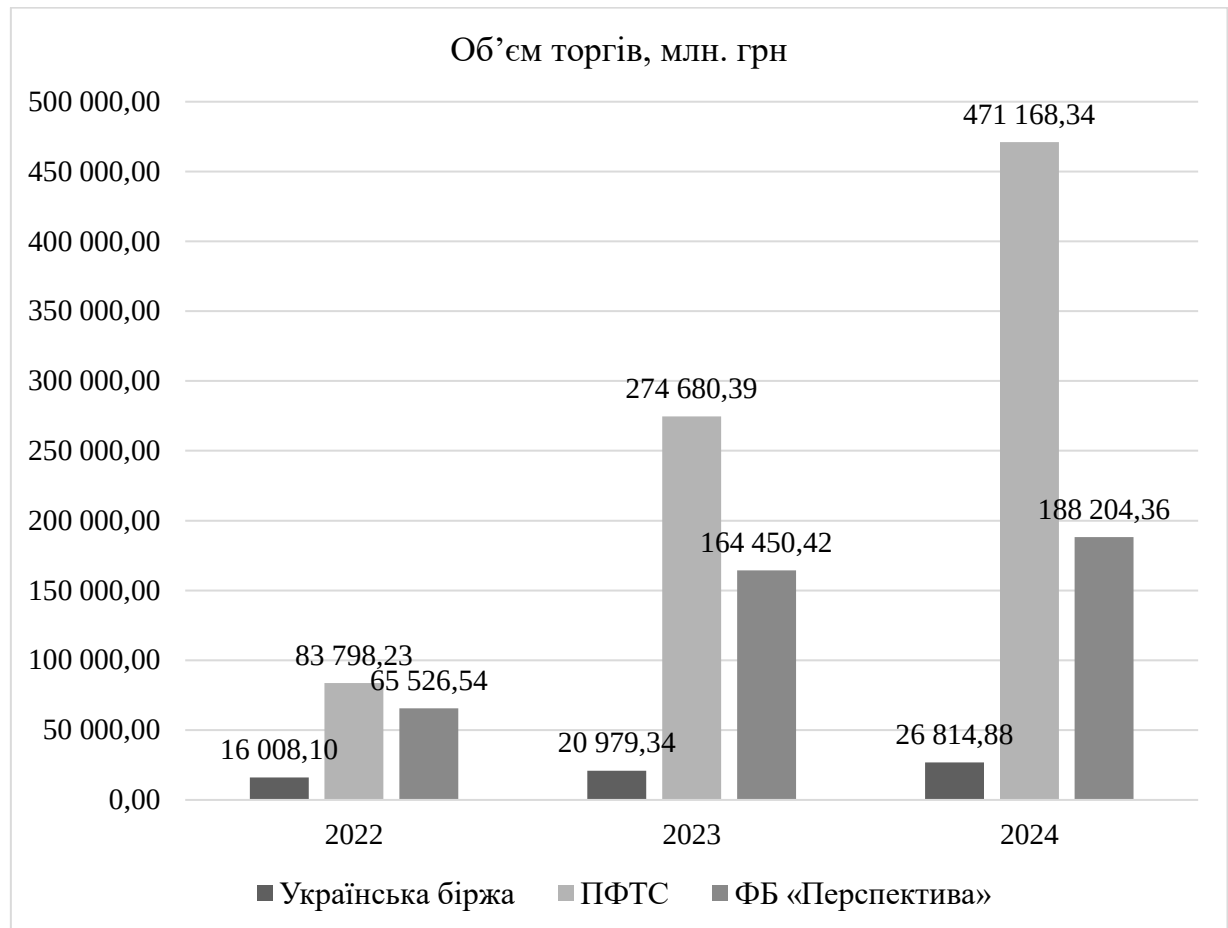

Рис. 2.2. Обсяг біржових торгів на фондових біржах України у 2022–2024 роках, млн. грн.

Джерело: сформовано автором за даними [22-27]

У період 2022–2024 років фондові біржі України демонстрували нерівномірне зростання обсягів торгів, що дозволяє виділити різні темпи розвитку кожного з майданчиків. Найбільший обсяг торгів упродовж усього періоду стабільно забезпечувала біржа ПФТС: з 83 798,23 млн грн у 2022 році вона зросла до 471 168,34 млн грн у 2024 році, що вказує на абсолютне домінування цього майданчика на ринку та приріст у понад 5,6 раза. Це свідчить про високу концентрацію великих угод саме на цій біржі, ймовірно, пов'язаних із державними цінними паперами.

На другому місці за обсягами торгів - ФБ «Перспектива», яка також демонструє стабільну позитивну динаміку. За період обсяг торгів збільшився з 65 526,54 млн грн до 188 204,36 млн грн, тобто майже в 2,9 раза. Незважаючи на суттєве зростання, позиція «Перспективи» дещо послабилась

у порівнянні з ПФТС - розрив в обсягах між двома лідерами став відчутно більшим.

«Українська біржа» суттєво поступається іншим майданчикам як за абсолютними значеннями, так і за темпами приросту. Її обсяги торгів збільшились з 16 008,10 млн грн у 2022 році до 26 814,88 млн грн у 2024 році, тобто лише на 67,5%. Це в кілька разів менше за приріст ПФТС і майже вдвічі менше, ніж у «Перспективи», що вказує на збереження біржею нішової позиції.

Порівняльно можна констатувати, що ПФТС зміцнила лідерські позиції та стала головним центром фондової активності, зокрема щодо високовартісних операцій. «Перспектива» зберігає стабільну присутність як активний майданчик для середнього сегмента операцій. «Українська біржа» має найнижчі показники серед трьох і характеризується помірним розвитком у межах своєї спеціалізації. Розриви між біржами за обсягами торгів поступово зростають, що свідчить про підвищену концентрацію торговельної активності на окремих платформах, передусім на ПФТС.

Проаналізуємо зміни кількості укладених біржових угод на основних організованих ринках цінних паперів України - «Українській біржі», ПФТС та фондовій біржі «Перспектива» - за період 2022–2024 років (рис. 2.3).

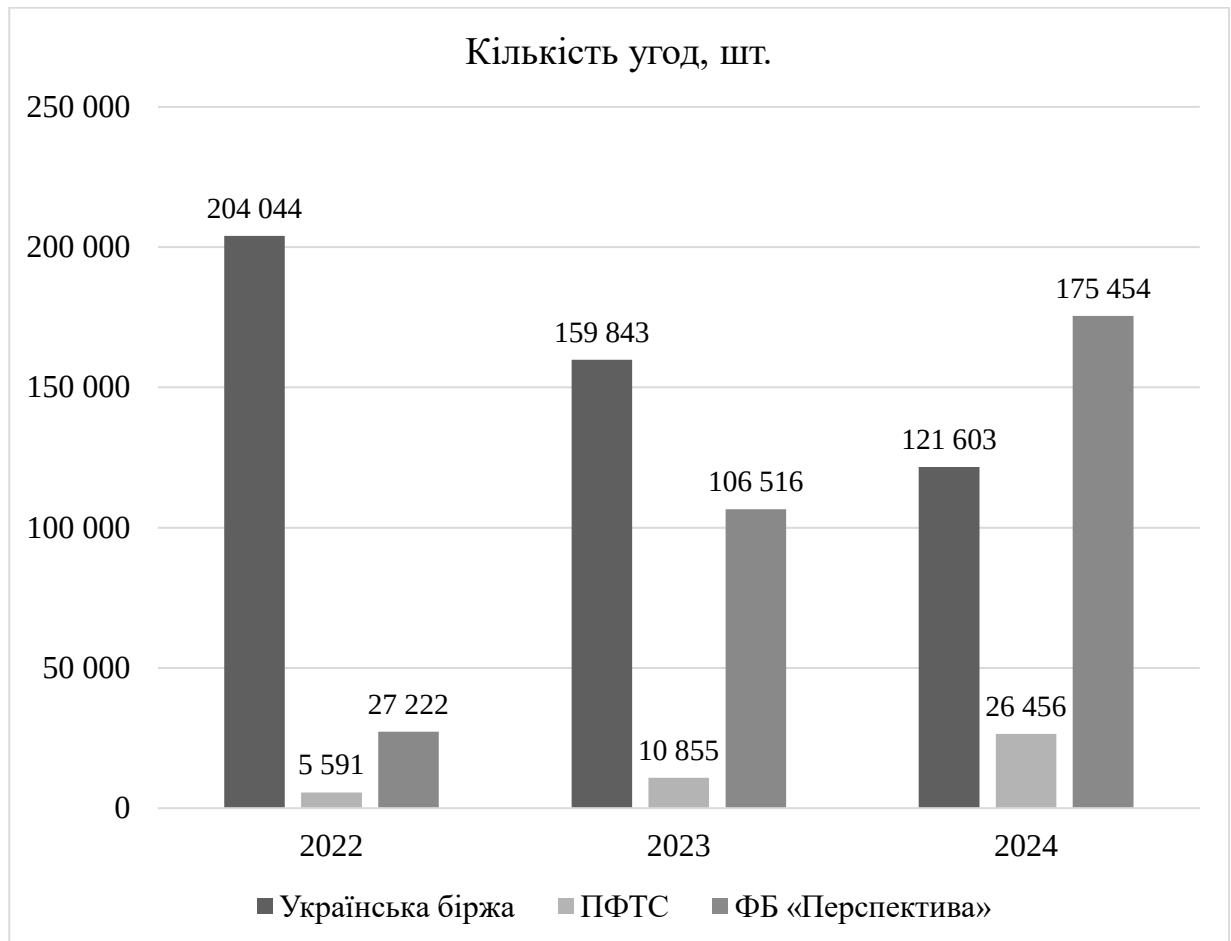

Рис. 2.3. Динаміка кількості біржових угод на фондових біржах України у 2022–2024 роках

Джерело: сформовано автором за даними [22-27]

Порівняльний аналіз демонструє принципово різні динаміки для кожної з розглянутих бірж. Так, ФБ «Перспектива» показала найпотужніше зростання кількості угод за період: з 27 222 угод у 2022 році до 175 454 у 2024 році. Це приріст на 148 232 угоди, або майже в 6,4 раза. Основною рушійною силою зростання стали операції з державними облігаціями (ОВДП), а також поява нових інструментів - зокрема інвестиційних сертифікатів, акцій КІФ та валютних свопів.

ПФТС також демонструє зростання, хоча і менш стрімке: з 5 591 угоди у 2022 році до 26 456 у 2024 році, тобто збільшення майже в 4,7 раза (+20 865 угод). Такий приріст може бути пов'язаний із поступовим відновленням

попиту на великі угоди з державними цінними паперами, які історично займають ключову частку обігу на ПФТС.

На відміну від цих двох бірж, «Українська біржа» демонструє стійке зниження кількості угод: з 204 044 у 2022 році до 121 603 у 2024 році. Це становить зменшення на 82 441 угоду або зниження на 40,4%. Така тенденція може свідчити про втрату біржею лідерських позицій на ринку, зниження інтересу інвесторів до певних категорій активів (наприклад, акцій) або зміщення фокусу професійних учасників у напрямку облігацій, які активно обертуються на інших платформах.

Якщо у 2022 році «Українська біржа» охоплювала близько 85% усіх угод серед трьох майданчиків, то вже у 2024 році лідерство перейшло до ФБ «Перспектива», яка здійснила понад 55% усіх операцій. Таким чином, структура біржового ринку суттєво змінилася: якщо раніше вона була сконцентрована навколо одного потужного гравця, то тепер спостерігається більш рівномірний розподіл активності, з тенденцією до домінування бірж, що спеціалізуються на боргових інструментах.

У цілому, зростання активності на ФБ «Перспектива» та ПФТС супроводжується одночасним зниженням ролі «Української біржі», що свідчить про зміну біржової структури ринку капіталу. Активізація операцій із менш ризикованими інструментами, такими як ОВДП, стала визначальним трендом останніх років, що сприяло перерозподілу учасників на користь більш спеціалізованих бірж.

Фондовий ринок України є важливою складовою фінансової системи, що забезпечує перерозподіл капіталу між інвесторами та емітентами. Динаміка його розвитку відображає загальні економічні тенденції в країні та реагує на зміни макроекономічних факторів. У таблиці нижче представлено порівняльний аналіз ключових показників фондового ринку України за період з 2022 по 2024 роки, що дозволяє оцінити його стан та тенденції розвитку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Основні показники фондового ринку України за 2022-2024 рр.,
млрд. грн**

Категорія	2022	2023	2024	Приріст 2024/2022	
				Абсолютний, млрд грн	Відносний, %
Обсяг випусків емісійних цінних паперів	57,45	76,08	411,82	354,37	616,83%
Випуски акцій	35,05	9,15	364,56	329,51	940,11%
Випуски облігацій підприємств	2,03	13,05	5,08	3,05	150,25%
Випуски інвестиційних сертифікатів пайових інвестиційних фондів	1,37	30,1	13,19	11,82	862,77%
Випуски акцій корпоративних інвестиційних фондів	19	23,78	29,01	10,01	52,68%
Обсяг торгів фінансовими інструментами	160,64	436,43	656,69	496,05	308,80%
Обсяг торгів ОВДП	152,83	406,01	547,93	395,1	258,52%

Джерело: сформовано автором за даними [42-44]

За період 2022–2024 років обсяг випусків емісійних цінних паперів в Україні зріс з 57,45 млрд грн у 2022 році до 411,82 млрд грн у 2024 році, що становить абсолютний приріст у 354,37 млрд грн або 616,83%. Особливо стрімко зросли випуски акцій з 35,05 млрд грн у 2022 році до 364,56 млрд грн у 2024 році, що відповідає зростанню на 940,11%. Це свідчить про значну активізацію корпоративного сектору у використанні фондового ринку для залучення капіталу.

Водночас випуски облігацій підприємств продемонстрували більш помірне зростання - з 2,03 млрд грн у 2022 році до 5,08 млрд грн у 2024 році, що дорівнює приросту на 150,25%. Випуски інвестиційних сертифікатів пайових інвестиційних фондів збільшилися з 1,37 млрд грн до 13,19 млрд грн (приріст 862,77%), що вказує на зростаючий інтерес до інвестиційних фондів як інструменту диверсифікації.

Обсяги торгів фінансовими інструментами за цей період зросли з 160,64 млрд грн у 2022 році до 656,69 млрд грн у 2024 році, що є

збільшенням у 4,1 раза (308,8%). Торги облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП) також збільшилися з 152,83 млрд грн до 547,93 млрд грн, приріст - 258,52%.

Такий стрімкий розвиток фондового ринку України відбувається на фоні економічної нестабільності, викликаній воєнним станом, що свідчить про стійкість ринку та активізацію інвесторів. Значне зростання обсягів випусків акцій і торгівельної активності є індикатором відновлення довіри до ринку та готовності компаній розширювати джерела фінансування через капітал.

Разом із цим, деякі сегменти, зокрема корпоративні облігації, демонструють менш динамічний розвиток, що може бути пов'язано з макроекономічними ризиками та нормативними обмеженнями. Зростання популярності інвестиційних фондів свідчить про зміну структури інвесторів і їхніх пріоритетів.

В цілому, аналіз показує, що фондовий ринок України за три роки не лише адаптувався до складних зовнішніх умов, а й розвивається, підвищуючи свою роль у національній економіці. Однак для подальшого стабільного зростання необхідні заходи щодо удосконалення регуляторної бази та покращення інфраструктури ринку, що сприятимуть підвищенню прозорості, ліквідності та залученню нових учасників.

У період 2022–2024 років український фондовий ринок функціонував в умовах безпрецедентних викликів, зумовлених повномасштабною війною, макроекономічною нестабільністю та глобальними економічними тенденціями. Попри це, ринок демонстрував ознаки адаптації та поступового відновлення. Нижче наведено таблицю ключових макроекономічних факторів, що впливали на динаміку фондового ринку України протягом зазначеного періоду (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Ключові макроекономічні фактори, що впливали на фондовий ринок України

Фактор	2022	2023	2024	Вплив на фондовий ринок
Реальний ВВП	-29.1% (спад через війну)	+5.3% (відновлення)	+3.0% (уповільнення зростання)	Відновлення економіки сприяло зростанню активності на ринку
Інфляція (річна)	26.6%	5.1%	9.7%	Висока інфляція у 2022 році знижувала інвестиційну привабливість
Ключова ставка НБУ	25% (з червня)	16% (грудень)	13% (з червня)	Зниження ставки стимулювало кредитування та інвестиції
Міжнародні резерви НБУ	\$27.5 млрд	\$40.5 млрд	\$36.6 млрд	Зростання резервів підвищувало довіру інвесторів
Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)	\$5.7 млрд	\$6.1 млрд	\$5.2 млрд	Зменшення ПІІ у 2024 році свідчить про обережність інвесторів
Безробіття	24.5%	19.1%	13.9%	Зниження безробіття підвищувало споживчий попит
Державна підтримка (допомога)	\$31 млрд	\$42 млрд	\$37.9 млрд	Фінансова допомога підтримувала макроекономічну стабільність
Енергетична інфраструктура	Значні руйнування	Часткове відновлення	Нові атаки, дефіцит енергії	Проблеми в енергетиці обмежували виробництво та інвестиції
Експорт агропродукції	Блокада портів	Альтернативні маршрути	Відновлення експорту	Зростання експорту покращувало торговий баланс
Курс гривні до долара	Фіксований (29.25)	Плаваючий (36.57)	Плаваючий (40.7)	Девальвація гривні впливала на інвестиційні рішення

Джерело: сформовано автором за даними [28-30]

За період 2022–2024 років макроекономічна ситуація в Україні зазнала значних коливань, які істотно впливали на стан фондового ринку. У 2022 році реальний ВВП країни скоротився на 29,1% через активні військові дії, що призвело до різкого спаду економічної активності та зниження інвестиційної

привабливості. Проте у 2023 році відбулося відновлення ВВП на рівні 5,3%, що сприяло поживленню фондових операцій і зростанню інтересу інвесторів. У 2024 році темпи зростання ВВП сповільнилися до 3%, що вказує на стабілізацію, але водночас і на наявність певних викликів для подальшого розвитку ринку.

Інфляційний тиск у 2022 році був дуже високим — річна інфляція сягнула 26,6%, що негативно позначалося на довірі інвесторів і стримувало інвестиційну активність. У наступні роки інфляція знизилася до 5,1% у 2023 році, але знову зросла до 9,7% у 2024 році, створюючи нестабільність у ціноутворенні та впливаючи на вартість фінансових активів. Паралельно відбувалося зниження ключової облікової ставки НБУ з 25% у червні 2022 року до 13% у 2024 році, що стимулювало кредитування бізнесу та підвищувало привабливість інвестицій у фондові інструменти.

Зростання міжнародних резервів Національного банку України з 27,5 млрд доларів у 2022 році до 40,5 млрд у 2023 році позитивно вплинуло на стабільність валютного ринку і зміцнення довіри іноземних та внутрішніх інвесторів. Водночас обсяги прямих іноземних інвестицій у 2024 році дещо знизилися до 5,2 млрд доларів, що свідчить про обережність міжнародних інвесторів на тлі тривалої невизначеності та геополітичних ризиків.

Покращення ситуації на ринку праці, що проявилось у зниженні рівня безробіття з 24,5% у 2022 році до 13,9% у 2024 році, підвищувало споживчий попит і сприяло активізації внутрішніх інвестицій. Водночас масштабна державна підтримка, що становила понад 30 млрд доларів у 2022 році і досягла 42 млрд у 2023 році, була ключовим фактором підтримки макроекономічної стабільності, що опосередковано впливало на стабілізацію фондового ринку.

Енергетична інфраструктура країни зазнала значних руйнувань у 2022 році, що обмежувало виробництво і створювало додаткові ризики для інвестиційної активності. Хоча в 2023 році відбулося часткове відновлення енергопостачання, нові атаки у 2024 році знову призвели до дефіциту

енергоресурсів, що негативно позначалося на настроях інвесторів та операційній діяльності підприємств.

Відновлення експорту агропродукції, після блокади портів у 2022 році, у 2023–2024 роках позитивно вплинуло на торговельний баланс країни та підвищило валютні надходження, що сприяло зміцненню гривні і підтримці фондового ринку. Однак курс гривні залишався плаваючим і за період 2022–2024 років девальвувався з 29,25 до 40,7 грн за долар, що створювало додаткову волатильність і вимагало від учасників ринку адаптації інвестиційних стратегій.

Таким чином, макроекономічні фактори мали комплексний вплив на фондовий ринок України. Незважаючи на складні зовнішні та внутрішні виклики, ринок демонструє ознаки адаптації і зростання, що є результатом як стабілізації економічної ситуації, так і активної державної підтримки. Однак нестабільність в енергетиці, валютні коливання і збереження інфляційних ризиків залишаються суттєвими перешкодами для довгострокового розвитку фондового ринку і потребують уваги як з боку регуляторів, так і учасників ринку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективи модернізації біржової інфраструктури

У сучасних умовах трансформації фінансових ринків особливого значення набуває цифровізація та автоматизація біржових процесів. Це пов'язано з необхідністю забезпечення швидкої, надійної та безпечної взаємодії між учасниками ринку, особливо в умовах високої волатильності, війни та глобальної диджиталізації. Українські фондові біржі, зокрема ПФТС та «Перспектива», потребують модернізації інфраструктури для досягнення рівня міжнародних стандартів і підвищення довіри з боку інвесторів.

Запропонований захід охоплює повноцінну цифрову трансформацію біржових операцій - від автоматизації угод до впровадження систем на основі штучного інтелекту для моніторингу та управління ризиками. Такий підхід дозволить суттєво підвищити ефективність функціонування бірж та їх конкурентоспроможність на міжнародному рівні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Цифровізація та автоматизація біржових процесів

Елемент	Опис
Назва заходу	Цифровізація та автоматизація біржових процесів
Мета заходу	Забезпечення оперативного, безпечного, прозорого та стійкого функціонування фондових бірж в умовах високої волатильності ринку, воєнного стану, кібервикликів і потреби в інтеграції до міжнародного фінансового середовища
Суть заходу	Комплексна цифрова трансформація біржової інфраструктури, включаючи автоматизовану електронну торгівлю, цифровий документообіг, впровадження систем контролю, моніторингу та управління ризиками в режимі реального часу з використанням штучного інтелекту та технологій обробки великих даних (Big Data)

Продовження Таблиці 3.1

Ключові компоненти	Автоматизовані торгові системи з алгоритмічною торгівлею та миттєвою обробкою заявок; використання штучного інтелекту для розпізнавання ризиків, роботи трейдинг-ботів та виявлення аномалій; аналітика Big Data для обробки фінансових даних та прогнозування ринкових трендів; блокчейн для фіксації угод та підвищення прозорості; хмарні технології для масштабування інфраструктури, резервного копіювання та віддаленого доступу; цифрова ідентифікація для верифікації учасників та захисту від шахрайства
Очікувані переваги	Мінімізація людського впливу та помилок; підвищення швидкості, точності та безпеки операцій; прозорість дій учасників ринку; миттєва реакція на ринкові коливання та загрози; підвищення довіри інвесторів; розширення участі в ринку; скорочення адміністративних витрат; підвищення міжнародної конкурентоспроможності бірж
Рівень впровадження	На рівні біржової платформи: модернізація торговельних терміналів, серверів, баз даних. На рівні клієнтських сервісів: онлайн-кабінети, мобільні додатки для торгів, API-доступ до біржових даних. На рівні внутрішніх процесів: електронне документообслуговування, моніторинг ризиків, комплаєнс-аналітика
Необхідні умови реалізації	Розвинена технічна інфраструктура (сервери, канали зв'язку, дата-центри); наявність кваліфікованих ІТ-фахівців, аналітиків, кіберфахівців; актуалізація нормативної бази (у тому числі щодо штучного інтелекту, цифрової ідентифікації та блокчейну); інтеграція з державними реєстрами та Національним депозитарієм; забезпечення кібербезпеки та захисту персональних і комерційних даних

Джерело: сформовано автором за даними [45, 46]

Запровадження цифровізації та автоматизації біржової інфраструктури є не просто технологічною модернізацією, а критично важливим кроком для забезпечення сталого, прозорого та ефективного функціонування фондового ринку України. В умовах високої волатильності, воєнного стану, постійних кіберзагроз та необхідності інтеграції до міжнародного фінансового середовища, комплексна цифрова трансформація стає нагальною потребою.

Ця трансформація охоплює всі аспекти біржової діяльності: від автоматизованої електронної торгівлі та цифрового документообігу до впровадження складних систем контролю, моніторингу та управління ризиками в режимі реального часу. Ключовими драйверами є інтеграція штучного інтелекту (ШІ) для розпізнавання ризиків, функціонування трейдинг-ботів та виявлення аномалій, а також використання технологій

обробки великих даних (Big Data) для аналізу фінансових потоків та прогнозування ринкових трендів.

Мінімізація людського фактора та підвищення швидкості операцій є одними з найбільш очевидних переваг. Сучасні автоматизовані торгові системи, що використовують алгоритмічну торгівлю, здатні обробляти заявки миттєво, суттєво скорочуючи час проведення операцій та мінімізуючи ризики людських помилок. Це особливо важливо для українського ринку, де зростає обсяг торгів ОВДП, що формують його основний сегмент.

Підвищення безпеки та прозорості досягається завдяки використанню блокчейну для незмінної фіксації угод, хмарних технологій для масштабування інфраструктури та резервного копіювання, а також цифрової ідентифікації для надійної верифікації учасників та захисту від шахрайства. Ці компоненти створюють міцний фундамент для підвищення довіри інвесторів та забезпечення цілісності ринкових даних.

Застосування ІІІ для управління ризиками відкриває нові можливості для миттєвої реакції на ринкові зміни, виявлення маніпулятивних дій або спроб фальсифікацій. Це критично важливо в умовах підвищених геополітичних та внутрішніх ризиків, що дозволяє значно підвищити рівень захисту як приватних, так і інституційних інвесторів, стимулюючи їх активнішу участь у ринку.

Економічна ефективність є ще однією значною перевагою цифровізації. Скорочення витрат на біржове адміністрування та обслуговування угод дозволяє знизити бар'єри для входу нових учасників, що позитивно впливає на інвестиційний клімат загалом. У довгостроковій перспективі це сприятиме зростанню капіталізації українського фондового ринку та його подальшому розвитку.

Успішна реалізація цих ініціатив вимагає створення необхідних умов: розвиненої технічної інфраструктури, наявності кваліфікованих ІТ-фахівців, аналітиків та кіберфахівців, а також актуалізації нормативно-правової бази, що регулює використання ІІІ, цифрової ідентифікації та блокчейну.

Інтеграція з державними реєстрами та Національним депозитарієм, а також забезпечення кібербезпеки та захисту даних є невід'ємними складовими цього процесу.

У таблиці нижче представлено узагальнений техніко-економічний прогноз очікуваних результатів від впровадження цифрових технологій в діяльність біржі. Зокрема, розглядаються зміни ключових показників, таких як тривалість обробки угод, рівень операційних витрат, обсяги операційної активності та прибутковості. Також оцінено потенційний ефект у контексті загального підвищення ефективності функціонування біржової системи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Техніко-економічні показники ефективності цифровізації біржових процесів

Показник	Поточний стан (до впровадження)	Очікуване після впровадження (прогноз)	Ефект / Зміна
Середній час обробки біржової угоди	15 хв	1–2 хв	-85–90% часу, зростання швидкості торгів
Кількість операцій на день (по ОВДП)	~800 угод	~2 000 угод	Зростання операційної активності на 150%
Фонд оплати праці (персонал)	6 000 000 грн/рік (30 працівників)	3 600 000 грн/рік (20 працівників)	-40% - скорочення персоналу на 30%
Оренда офісу та комунальні послуги	1 200 000 грн/рік	900 000 грн/рік	-25% - оптимізація площ і ресурсів
Адміністративні витрати	1 000 000 грн/рік	600 000 грн/рік	-40% - скорочення документного обігу
Витрати на ІТ-обслуговування	400 000 грн/рік	1 200 000 грн/рік	+200% - зростання витрат на підтримку
Паперовий документообіг	300 000 грн/рік	50 000 грн/рік	-83% - перехід на електронний обіг
Витрати на аудит і перевірки	600 000 грн/рік	400 000 грн/рік	-33% - завдяки прозорості й автоматизації
Питомі витрати на обслуговування 1 угоди	25 грн	10 грн	Зниження витрат на 60%
Показник відмов/помилوک в системі	~5% угод потребують ручного виправлення	<1%	Мінімізація людського фактору

Продовження Таблиці 3.2

Потенційне зростання доходів від комісій	1,5 млн грн/рік	2-2,5 млн грн/рік	Подвоєння обсягів за рахунок зростання операцій
Орієнтовні витрати на цифровізацію (разово)	-	5 млн грн	Інвестиція в платформу, безпеку, хмарну інфраструктуру

Джерело: сформовано автором

Проведені розрахунки демонструють суттєві переваги від впровадження цифрових рішень на біржі. Завдяки автоматизації процесів обробки угод середній час виконання однієї транзакції скорочується у 7–15 разів, що забезпечує суттєве зростання пропускної здатності біржі. Це створює можливість збільшити кількість операцій у 2,5 раза без розширення штату чи інфраструктурних витрат.

У результаті цифровізації очікується зниження річних операційних витрат майже на 30%. Найбільше скорочення припадає на фонд оплати праці, витрати на оренду та адміністративне обслуговування - у межах 25–40%. Зниження витрат на паперовий документообіг на 83% також демонструє ефективність переходу на електронну платформу. Паралельно з цим зростають витрати на ІТ-інфраструктуру, проте вони повністю компенсуються загальним зниженням інших витрат і додатковими доходами.

Завдяки зростанню операційної активності і підвищенню прозорості системи прогнозується підвищення доходів від комісій з 1,5 до 2–2,5 млн грн на рік. Це, у поєднанні зі скороченням витрат, дозволяє досягти терміну окупності інвестицій у цифровізацію менш ніж за два роки.

З метою оцінки економічної доцільності впровадження цифрових технологій на біржі здійснено аналіз основних фінансових показників, що відображають як скорочення витрат, так і потенційне зростання доходів. Вихідними даними для розрахунку є разові інвестиційні витрати у розмірі 5 000 000 грн, спрямовані на цифрову трансформацію: впровадження платформи, хмарної інфраструктури та підвищення рівня кібербезпеки.

Унаслідок цифровізації прогнозується зменшення річних операційних витрат з 9 500 000 грн до 6 750 000 грн, що становить економію в розмірі 2 750 000 грн. Одночасно очікується збільшення доходів від комісійних зборів з 1 500 000 грн до 2 000 000 грн, тобто на 500 000 грн на рік. Таким чином, загальний річний економічний ефект від впровадження цифрових рішень становить 3 250 000 грн.

На основі отриманих даних визначено термін окупності інвестицій, який розраховується за формулою:

$$\text{Термін окупності} = \frac{\text{Сумарний річний ефект}}{\text{Обсяг інвестицій}} = \frac{3\,250\,000}{5\,000\,000} \approx 1,54 \text{ року}$$

Таким чином, термін окупності становить приблизно 1 рік і 6,5 місяців. З економічної точки зору це свідчить про високу інвестиційну привабливість проєкту, оскільки період повернення вкладених коштів є досить коротким. З огляду на подальші кумулятивні вигоди, зростання ефективності, зменшення витрат, мінімізацію людського фактору та підвищення операційної надійності, цифровізація біржової інфраструктури виглядає як стратегічно обґрунтований і фінансово доцільний крок.

3.2. Розробка пропозицій щодо активізації участі інституційних та приватних інвесторів на фондовому ринку України

Одним із важливих напрямів для стимулювання розвитку фондового ринку є активна участь приватних інвесторів. З метою залучення нових учасників ринку та покращення умов для існуючих інвесторів необхідно розглянути низку інструментів, що сприятимуть спрощенню процесу входу на ринок, розширенню доступних інвестиційних продуктів і підвищенню рівня лояльності серед фізичних осіб. Зокрема, це включає спрощення процедур реєстрації, розширення інвестиційних можливостей та пропозицію програм лояльності.

Наступною пропозицією є розробка детальних заходів для реалізації цих цілей. Вони спрямовані на покращення досвіду приватних інвесторів, що в свою чергу дозволить збільшити інвестиційну активність на ринку, підвищити рівень залучення нових учасників і покращити загальну конкурентоспроможність фондового ринку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Заходи для розвитку інструментів для приватних інвесторів

Показник	Опис заходу	Механізм реалізації	Очікувані вигоди
Полегшення процедур для входу на ринок	Спростити процес реєстрації для приватних інвесторів на платформі. Впровадити онлайн-реєстрацію через цифрові підписи та автоматичну верифікацію.	Впровадження інтерфейсу для швидкої реєстрації, автоматична перевірка через банківські установи. Використання біометрії та е-ідентифікації для мінімізації часу на реєстрацію.	Час реєстрації скорочується з 30 хвилин до 5 хвилин, кількість нових інвесторів зростає на 50% у перший рік після впровадження.
Розширення спектра інвестиційних продуктів	Впровадження нових інвестиційних продуктів для приватних інвесторів, таких як облігації, акції та інвестиційні сертифікати, що дозволить вибір інструментів для різних категорій ризику.	Розширення пропозиції інструментів з поточних 5 до 15 продуктів протягом першого року. Визначення нових інвестиційних продуктів в партнерстві з емітентами.	Збільшення обсягу торгів на 30% за рахунок розширення інструментів, підвищення інтересу приватних інвесторів на 20%.
Програми лояльності та пільгові умови для фізичних осіб	Впровадження програми лояльності, що включає бонуси за кількість угод та спеціальні пропозиції для нових інвесторів (наприклад, знижки на комісії або кешбек).	Запуск бонусної системи для нових користувачів, що дає знижки на комісії в розмірі до 20% при активній участі. Запуск програми для інвесторів із великими обсягами угод (повернення комісії до 30%).	Кількість активних користувачів збільшиться на 40% в першому кварталі після запуску. Приватні інвестори збільшать обсяг торгів на 15% через програми лояльності.

Джерело: сформовано автором

Реалізація запропонованих заходів для стимулювання участі приватних інвесторів має великий потенціал для розвитку фондового ринку. Спрощення процесу входу на ринок та забезпечення доступу до різноманітних інвестиційних інструментів дозволить залучити нових учасників та підвищити рівень інвестиційної активності серед фізичних осіб. Розширення спектра доступних фінансових продуктів, таких як облігації, акції, інвестиційні сертифікати, відкриє нові можливості для приватних інвесторів і зробить ринок більш привабливим для широких верств населення.

Запровадження програм лояльності та пільгових умов для фізичних осіб забезпечить додаткову мотивацію для інвесторів, що, в свою чергу, підвищить рівень стабільності і зростання фондового ринку. Крім того, ефективне управління такими інструментами дозволить збільшити рівень довіри до біржі, що є ключовим фактором для залучення нових капіталів.

Загалом, реалізація цих заходів може призвести до значного збільшення кількості інвесторів, росту обсягів торгів та покращення загальної конкурентоспроможності ринку. Це стане основою для сталого розвитку фондового ринку та його інтеграції в глобальну фінансову систему, що в кінцевому підсумку сприятиме стабільному економічному зростанню.

Розвиток освітніх програм для інвесторів є надзвичайно актуальним і важливим напрямом у контексті підвищення ефективності фондового ринку України. З огляду на складність фінансових інструментів та постійні зміни економічного середовища, освітні ініціативи допомагають залучити більшу кількість учасників, особливо приватних інвесторів, які часто стикаються з бар'єрами через брак знань і навичок. Інвестиційна грамотність сприяє формуванню більш обізнаних і відповідальних інвесторів, що позитивно впливає на стабільність і розвиток ринку.

В умовах поступового відновлення економіки після значних потрясінь і зростання інвестиційної активності, інформованість учасників ринку стає ключовим чинником успіху. Розробка комплексних освітніх програм дозволить не лише підвищити рівень знань про основи інвестування, а й

сформувати практичні навички для прийняття обґрунтованих рішень. Крім того, такі програми сприятимуть зменшенню ризиків пов'язаних із необдуманими вкладеннями, що особливо важливо для приватних інвесторів, які тільки починають свій шлях на фондовому ринку.

Впровадження систематизованого навчання інвесторів також стимулюватиме зростання довіри до фондової біржі та фінансових інститутів. Це сприятиме залученню додаткового капіталу на ринок, що, в свою чергу, підвищить ліквідність та загальну конкурентоспроможність українського фондового ринку на міжнародній арені. Важливо, що розвиток освітніх програм створює умови для довгострокового стійкого розвитку інвестиційної культури в країні (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Освітні програми для інвесторів на фондовому ринку України

Програма	Опис	Термін проходження курсу
Базовий курс з інвестування	Вивчення основ фондового ринку, типів цінних паперів, принципів диверсифікації та управління ризиками. Програма допоможе зрозуміти, як працюють біржі та як робити перші інвестиції без значних ризиків.	4 тижні
Вебінари з аналізу ринку	Серія онлайн-лекцій про макроекономічні тенденції, методи технічного і фундаментального аналізу, а також актуальні події, що впливають на фондовий ринок.	2 місяці (щотижня по 1 вебінару)
Практичні семінари та кейси	Інтерактивні заняття із розбором реальних інвестиційних ситуацій, тренування прийняття рішень у змінних умовах ринку, робота з портфелем.	6 тижнів
Інформаційні матеріали для самостійного вивчення	Комплекс освітніх ресурсів: відео, статті, інфографіки з основних тем інвестування, доступних у будь-який час.	Самостійне проходження
Індивідуальні консультації з експертами	Персональні сесії з фінансовими радниками для розробки інвестиційної стратегії, відповідь на конкретні питання та підтримка у прийнятті рішень.	За потребою, від 1 до 4 сесій

Джерело: сформовано автором

Розвинені освітні програми дозволяють комплексно підвищити рівень фінансової грамотності, що прямо впливає на збільшення кількості активних інвесторів. Вони забезпечують базове розуміння ринкових механізмів, що

суттєво знижує ризик невдалих вкладень і допомагає інвесторам більш усвідомлено будувати свої портфелі. Розширення спектру навчальних форматів — від теоретичних курсів до практичних семінарів і індивідуальних консультацій — створює можливість охопити різні категорії учасників із урахуванням їх рівня підготовки та інтересів.

Крім того, чітко структуровані програми сприяють формуванню інвестиційної дисципліни, що позитивно впливає на стабільність фондового ринку. Навчання також підвищує довіру до біржі, оскільки учасники ринку починають краще розуміти процеси і можливості, що дає імпульс для залучення нових капіталів. Це особливо важливо для розвитку приватного інвестування, яке наразі має значний потенціал для активізації.

Ще одним важливим ефектом є підвищення загальної інвестиційної культури в суспільстві, що стимулює довгострокове планування і сприяє формуванню стабільного ринкового середовища. Інвестори, які пройшли навчання, більш готові до змін на ринку та мають здатність адаптувати свої стратегії до нових викликів, що в умовах сучасної економіки є надзвичайно цінним.

Запровадження освітніх програм для інвесторів є стратегічним кроком на шляху розвитку фондового ринку України. Вони не лише сприяють підвищенню рівня фінансової обізнаності громадян, а й створюють передумови для формування стійкої інвестиційної культури в країні. Систематичне навчання дозволяє інвесторам краще орієнтуватися у фінансових інструментах, усвідомлено оцінювати ризики та формувати раціональні інвестиційні портфелі.

У контексті інтеграції до глобального фінансового середовища, освітня підтримка інвесторів є не просто допоміжним інструментом, а ключовим чинником формування довіри до національного фондового ринку. У таблиці 3.5 представлено систематизований аналіз очікуваних ефектів від реалізації таких програм у розрізі основних напрямів їхнього впливу.

Таблиця 3.5

**Очікуваний ефект від впровадження освітніх програм для
інвесторів на фондовому ринку України**

№	Напрямок впливу	Очікуваний ефект
1	Розвиток фінансової грамотності населення	Освітні програми дозволять громадянам краще розуміти принципи функціонування фондового ринку та інструментів інвестування. Знизиться кількість фінансових помилок серед інвесторів-початківців. Населення зможе приймати більш обґрунтовані інвестиційні рішення. Це сприятиме зростанню фінансової культури в суспільстві. Інвестування перестане сприйматись виключно як діяльність із високим ризиком.
2	Залучення нових приватних інвесторів до ринку	Зростання поінформованості стимулюватиме відкриття інвестиційних рахунків фізичними особами. Кількість активних приватних інвесторів на фондовому ринку поступово збільшуватиметься. Це забезпечить додатковий приплив капіталу в економіку. Пожвавиться торгова активність на біржі, що позитивно вплине на ліквідність активів. Ринок отримає ширшу інвесторську базу та вищу стійкість.
3	Підвищення довіри до фондового ринку та фінансових інститутів	Регулярні навчальні заходи допоможуть громадянам зрозуміти роль регуляторів і захист прав інвесторів. Це зменшить рівень недовіри до бірж і брокерських компаній. Учасники ринку почнуть сприймати інвестиції як контрольований та доступний інструмент. Підвищиться легітимність фінансових установ в очах населення. Така довіра є основою для сталого функціонування ринку.
4	Стимулювання довгострокових інвестицій	Завдяки практичним семінарам та консультаціям інвестори почнуть формувати портфелі з урахуванням довгострокових цілей. Це зменшить частоту імпульсивних та спекулятивних операцій. Перевага буде надаватися стратегічним вкладенням у стабільні компанії. Зростає частка довгострокового капіталу в обігу, що сприятиме стабільності ринку. Також покращиться прогнозованість фінансових потоків.
5	Формування інвестиційної дисципліни та культури	Систематизоване навчання створює підґрунтя для відповідального підходу до інвестування. Інвестори навчаються плануванню, управлінню ризиками та веденню обліку. Це мінімізує хаотичну поведінку на ринку під впливом емоцій. З'являється культура регулярних інвестицій та контролю за результатами. У довгостроковій перспективі це сприяє стабільному зростанню капіталів і економіки загалом.

Джерело: сформовано автором

Комплексне впровадження освітніх програм забезпечує мультиплікативний ефект для всієї фінансової екосистеми. Першочергово, вони сприяють розширенню бази інвесторів за рахунок залучення нових, раніше неактивних учасників ринку. Це має важливе значення для

стимулювання внутрішніх джерел інвестування, зменшуючи залежність економіки від зовнішнього капіталу.

Досвід країн з розвиненою ринковою економікою підтверджує: фінансова грамотність прямо корелює з рівнем заощаджень, стабільністю портфелів і готовністю населення брати участь у ринкових процесах. Тому підвищення фінансової обізнаності через навчальні програми виступає каталізатором для структурного оновлення капіталу, підвищення оборотності інструментів та покращення фінансової мобільності.

Окремо варто наголосити на ефекті підвищення довіри. Навчені інвестори краще розуміють функції державного нагляду, механізми біржового регулювання та принципи захисту прав учасників. Це істотно знижує рівень недовіри до фондових інститутів і стимулює прозорість ринку. У результаті покращується репутаційна складова українського фінансового сектору, що є важливим чинником для залучення іноземного капіталу.

Практичні модулі навчання, кейс-методи та консультаційна підтримка сприяють формуванню культури довгострокового інвестування, що, у свою чергу, робить ринок менш схильним до спекулятивних коливань. Поява більшої кількості інвесторів зі стратегічним мисленням стимулює стабільне зростання цінних паперів, зменшує волатильність та підвищує довгострокову капіталізацію компаній.

Крім того, навчання сприяє закладенню інституційної дисципліни серед інвесторів, підвищуючи рівень відповідальності за власні фінансові рішення. Це дозволяє створити нову генерацію розумних інвесторів, здатних ефективно працювати в умовах кризи або нестабільності, не піддаючись панічним настроям. Таким чином, зміцнюється загальна стійкість фінансової системи до зовнішніх та внутрішніх шоків.

Отже, освітні програми — це не лише засіб підвищення фінансової грамотності, а й важливий елемент фінансової інфраструктури, що підтримує стабільність, ліквідність і довгостроковий розвиток фондового ринку

України. Їх реалізація повинна бути частиною державної політики у сфері економічного розвитку та інституційного зростання.

ВИСНОВКИ

Проведені нами в кваліфікаційній роботі дослідження дають змогу зробити висновки про те, що:

1. Фондові біржі виконують важливі економічні функції, зокрема мобілізацію капіталу для підприємств, забезпечення ліквідності активів, формування справедливих цін на фінансові інструменти та стимулювання економічного розвитку. Вони створюють платформу для інвесторів, дозволяючи їм купувати і продавати цінні папери, що сприяє формуванню ринкових цін і забезпечує механізм перерозподілу капіталу в економіці.

2. Регулювання інвестиційної діяльності та функціонування фондового ринку в Україні здійснюється на підставі низки нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення правового поля, спрощення процедур для учасників ринку та впровадження сучасних фінансових інструментів. Зокрема, Закон України № 738-IX (2025 р.) акцентує увагу на створенні сприятливих умов для залучення інвестицій через дерегуляцію та оновлення інструментарію. Закон № 2210-VIII (2017 р.) спрощує ведення бізнесу для емітентів цінних паперів, полегшуючи доступ до ринків капіталу. Закон № 1953-IX (2024 р.) модернізує підходи до регулювання фінансових послуг і діяльності фінансових компаній, забезпечуючи прозорість і надійність надання послуг. Крім того, рішення НКЦПФР № 746 (2021 р.) деталізує вимоги до учасників фондового ринку та сприяє посиленню нагляду, що є важливим кроком до гармонізації із європейськими стандартами. У сукупності ці акти створюють правову основу для розвитку сучасного, прозорого й інвестиційно привабливого фондового ринку в Україні.

3. В Україні основними фондовими біржами є ПФТС (Перший фондовий торговельний систем), Українська біржа та інші. Вони мають різні особливості, включаючи різні механізми торгівлі, інструменти та стратегії залучення інвесторів. Проте їх роль у фінансовому секторі залишається

важливою, оскільки вони забезпечують ліквідність і доступ до капіталу для компаній.

4. Аналіз динаміки біржових операцій в Україні за останні 3 роки демонструє стабільне зростання обсягів торгів, що відображає поступове відновлення фондового ринку після кризових періодів, зокрема в умовах воєнного стану. Найбільший приріст обсягів торгів спостерігався на ПФТС, де обсяг торгів зріс з 83 798,23 млн грн у 2022 році до 471 168,34 млн грн у 2024 році, що становить абсолютне зростання на 387 370,11 млн грн. Це зростання обумовлене активізацією торгів державними цінними паперами, які залишаються ключовим інструментом фінансової стабільності в умовах війни та кризової ситуації.

Фондова біржа «Перспектива» продемонструвала також суттєве зростання: її обсяг торгів збільшився з 65 526,54 млн грн у 2022 році до 188 204,36 млн грн у 2024 році, що становить приріст на 122 677,82 млн грн, або 2,8 рази. Таке зростання вказує на активізацію вторинного ринку, зокрема через збільшення торгів облігаціями українських емітентів та залучення інституційних інвесторів.

У той же час, Українська біржа за цей період зросла на 67,5%, збільшивши обсяг торгів з 16 008,10 млн грн у 2022 році до 26 814,88 млн грн у 2024 році. Це свідчить про помірне зростання торгів на ринку роздрібних інструментів, де ця біржа має стабільну присутність. Однак її обсяг торгів залишається значно нижчим порівняно з іншими майданчиками, що відображає специфіку її діяльності. Війна в Україні значно вплинула на фондовий ринок, зокрема на інвестиційний клімат. Однак наявність міжнародної підтримки та введення інноваційних фінансових інструментів (наприклад, військові облігації) допомогло частково компенсувати негативні наслідки війни. Глобальні економічні тренди, зокрема зміни в політиці центральних банків та глобальний попит на капітал, також відображалися на фондовому ринку України.

5. Впровадження цифрових і автоматизованих рішень на фондових біржах України дозволить значно підвищити їх ефективність і конкурентоспроможність. Використання електронних платформ для автоматичної торгівлі та цифрового документообігу зменшить час обробки угод з 15 до 1-2 хвилин та збільшить кількість операцій на 150%, знижуючи витрати на обслуговування угод на 60%. Автоматизація також дозволить скоротити витрати на фонд оплати праці до 40%, при цьому збільшаться витрати на IT-підтримку. Перехід до електронного документообігу знизить витрати на папір на 83%. Загальний термін окупності цих заходів складе близько 1,6 року, що є привабливим для інвесторів.

6. Спрощення реєстрації через цифрові підписи та онлайн-ідентифікацію може збільшити потік нових інвесторів на 50% у перший рік після впровадження. Розширення інвестиційних інструментів дозволить збільшити обсяг торгів на 30%. Запуск програм лояльності з бонусами та знижками на комісії підвищить рівень залученості інвесторів і збільшить кількість активних користувачів на 40% у першому кварталі після запуску. Розвиток освітніх програм для інвесторів значно підвищує їх фінансову грамотність та впевненість у прийнятті інвестиційних рішень. Це сприяє залученню більшої кількості учасників на фондовий ринок і підвищує загальну активність торгів. Освітні курси допомагають розуміти ризики й можливості, що покращує якість інвестиційних портфелів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Масло А. І. Аналіз структури біржової торгівлі на міжнародних організованих ринках. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. № 2 (116), 2025. С. 49–54.
2. Ішук Л., Сокол Х. Я. Діяльність фондових бірж України в сучасних умовах. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (22-23 березня 2023 р.)*. С. 182-183.
3. Назаренко В. С. Фондовий ринок України: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (14 червня 2023 р.)*. Херсон, 2023. С. 138-140.
4. Шевченко А. А., Петренко О. П., Кравченко Ю. І. Сучасний стан функціонування фондових бірж в Україні. *Modern Economics*. 2021. № 27. С. 229-235. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-32](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-32).
5. Юдіна С. В., Гоголюк К. С. Фондовий ринок світу: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 2(5). DOI: [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2022iss2\(5\).271092pp60-66](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2022iss2(5).271092pp60-66).
6. Дем'янчук О. І. Роль фондового ринку в економіці країни та новий вектор його розвитку в Україні. *Сучасні підходи в економіці, фінансах та управлінні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 25 червня 2021 р.)*. Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 26-31.
7. Угнівенко А. Р. Фондові біржі та їх функції. *Економіка і менеджмент 2021: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*. Том 6. С. 54-56.

8. Проказюк М. Ю. Роль фондового ринку у розвитку економіки: механізми та важливість. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*: матеріали міжнародної конференції здобувачів вищої освіти (29-30 травня 2024 р.). Львів, 2024. С. 142-144.

9. Бабенко С. Е. Теоретико-методичні засади функціонування фондових ринків. *Академічні візії*. 2024. № 28. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/907>.

10. Крупка А., Пиріг Г. Фондові біржі у розвитку фінансового сектору країни: теоретико-прикладні аспекти. *Economic Analysis*. 2023. Vol. 33. № 4. С. 156-163. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.156>.

11. Мартиненко Б. О. Діяльність фондових бірж в Україні в умовах зовнішніх викликів: магістерська дипломна робота за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / наук. кер. Майорова Т. В. – Київ: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, факультет фінансів, кафедра корпоративних фінансів і контролінгу, 2023. – 106 с.

12. History of the Stock Market: Key Milestones Explained // *Economic Trends & Global Markets, Finance, Economy & Business, Political & Economic History*. 8 березня 2025. URL: <https://worldhistoryjournal.com/2025/03/02/history-stock-market-key-milestones/>.

13. Stock exchanges: Their evolution and role in the global economy. 13 червня 2024. URL: <https://tisegroup.com/news/2024/stock-exchanges-their-evolution-and-role-in-the-global-economy/>.

14. Задоя О. А., Терещук А. В. Ретроспективний аналіз становлення фондового ринку України: проблеми та перспективні шляхи розвитку. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1 (12). С. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.32342/2616-3853-2019-2-12-3>.

15. Стабіас С. М. Генеза ринку корпоративних цінних паперів України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1047–1052. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/180.pdf.

16. Фондовий ринок України: історія розвитку та роль фінтеху. URL: <https://ua.news/ua/fintech-in-ukraine-30/fondovyyj-rynok-ukrainy-istoriya-razvitiya-i-rol-finteha>.

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Закон України від 01.01.2025 № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-IX> (дата звернення: 15.05.2025).

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів : Закон України від 16.11.2017 № 2210-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-19> (дата звернення: 15.05.2025).

19. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 30.12.2024 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20> (дата звернення: 15.05.2025).

20. Рішення № 746 від 09.09.2021 : Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1369-21> (дата звернення: 15.05.2025).

21. Рішення № 14 від 14.01.2021 : Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/nktsprf-zakon/rishennya-vid-14012021-pro-zatverdjennya-zmin-2021-88380.html> (дата звернення: 15.05.2025).

22. Українська біржа. URL: <https://www.ux.ua/> (дата звернення: 21.05.2025).

23. АТ «Фондова біржа ПФТС». URL: <https://pfts.ua/> (дата звернення: 21.05.2025).

24. Фондова біржа «Перспектива». URL: <http://www.fbp.com.ua/> (дата звернення: 21.05.2025).

25. Результати торгів ФБ «Перспектива» за 2024 рік (річний звіт про результати торгів на організованому ринку капіталу). URL: <https://fbp.com.ua/About/GetIssuerFile.aspx?FileID=941>.

26. Результати торгів ФБ «Перспектива» за 2023 рік (річний звіт про результати торгів на організованому ринку капіталу). URL: <https://fbp.com.ua/About/GetIssuerFile.aspx?FileID=865>.

27. Результати торгів ФБ «Перспектива» за 2022 рік (річний звіт про результати торгів на організованому ринку капіталу). URL: https://fbp.com.ua/docs/about/FBP_2022_ua.pdf.

28. Macroeconomic situation. URL: <https://raportroczny2023.sniezkagroup.com/en/market-and-regulatory-and-business-environment/macroeconomic-situation/>

29. Ukrainian M&A deal-making holds steady in both volume and value. URL: <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2024/10/ma-radar-ukraine-9m-2024.html>

30. Macroeconomic Digest of Ukraine (July 2024). URL: <https://uifuture.org/en/digests/macroeconomic-digest-july-2024/>

31. Руденко О. Сучасний стан фондового ринку України : кваліфікаційна робота (пояснювальна записка) / Національний авіаційний університет, факультет економіки та бізнес-адміністрування, кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки. Київ, 2023. 83 с.

32. Порсюрора І. П., Ставерська Т. О., Кащена Н. Б. Економічна сутність операцій із цінними паперами. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. Вип. 2(24), 2016. С. 35–46.

33. Семенюк В. В. Спекулятивні біржові операції. *Наукові праці НАВС*. 2016. С. 66–68. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/bitstreams/b8a18835-5a84-43bb-8052-3658098f5832/download>

34. Шульга Н., Гербст О. Опціонні операції на міжнародних ринках. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. № 3, 2016. С. 5–22.

35. Інвестиції : практика та досвід : наук.-практ. журн. / ред. В. М. Смелянов ; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Тов. «ДКС Центр», 2024. № 16. серп. 321 с.

36. Степанкевич Н. С. Особливості регулювання біржової діяльності на фондовому ринку України. *The 2nd International scientific and practical conference "International scientific innovations in human life"*. Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom, 2021. С. 414.

37. Lupenko Y. V. Вдосконалення державного регулювання фондового ринку України у відповідності до європейських стандартів. *Oblik i Finansi*. № 79, 2018. С. 99–103.

38. Дроздова О. В. Документаційне забезпечення біржової діяльності й особливості класифікації біржових угод. *Вісник ХДАК*. Вип. 45, 2014. С. 115–122.

39. Рекуненко І. І. Формування та розвиток інфраструктури фінансового ринку України : дисертація... доктора економ. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / І. І. Рекуненко; наук. керівник І. А. Шкільник. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2013. 535 с.

40. Рисін В., Печенко Р. Структурні зміни на ринку фінансових послуг України: вплив війни. *SEMI*. Вип. 8, № 1, 2024. С. 22–33. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2024.01.022> (дата звернення: 21.05.2025).

41. Борисюк О., Матвійчук Н., Хмелярська Л. Особливості розвитку фінансового ринку України під час війни. *Економіка та суспільство*. № 60, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-76> (дата звернення: 21.05.2025).

42. Інформаційна довідка щодо ринків капіталу України протягом січня - грудня 2024 року. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/informatsiina_dovidka_za-sichen_hruden-2024_.doc (дата звернення: 21.05.2025).

43. Інформаційна довідка щодо ринків капіталу України протягом січня - грудня 2023 року. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/wp->

content/uploads/2024/02/informatsiina_dovidka_za_hruden_2023_.pdf (дата звернення: 21.05.2025).

44. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2022 року. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/informatsiina_dovidka_shchodo_rozvytku_fondovoho_rynku_ukra_sichen_hruden_2022.docx (дата звернення: 21.05.2025).

45. Кустов В., Коваленко М. Інформаційне забезпечення управління процесами на біржах в умовах цифровізації. *Modeling the Development of the Economic Systems*. № 2, 2024. С. 47–57. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/329> (дата звернення: 06.06.2025).

46. Чубак Н. Штучний інтелект в процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. *Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід*. 2024. С. 373.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тарифна політика Української біржі

Категорія послуги	Найменування	Умови/опис	Розмір збору	Тип оплати
Операції з держоблігаціями	Тариф «Стандарт» (купівля-продаж, без репо)	За всі укладені та розраховані контракти за місяць	900,00 грн	Фіксований, щомісячний
	Репо-операції з держоблігаціями	$0,4\% \times T/365$, але не $> 0,01\%$ суми і не > 400 грн	Залежно від тривалості Т	За кожну операцію
	Тариф «Преміум»	Включає купівлю-продаж, репо, свопи	7 800,00 грн	Фіксований, щомісячний
	Через FIX API	Для всіх контрактів	0,01%, але не > 50 грн	За кожний контракт
Операції з іншими цінними паперами	Купівля-продаж	-	0,01%, але не > 400 грн	За кожний контракт
	Репо-операції	$0,4\% \times T/365$, але не $> 0,01\%$ суми і не > 400 грн	За кожну операцію	
	Через FIX API	-	0,01%, але не > 50 грн	За кожний контракт
Допуск до торгів	Доступ уповноваженого представника	За кожен логін на місяць	1 400,00 грн	Фіксований, щомісячний
Інформаційно-технічне обслуговування	Робоча станція (торгова)	Одноразово / щомісяця	1 800 грн / 600 грн + ПДВ	Одноразово / щомісячно
	Робоча станція (переглядова)	Одноразово / щомісяця	1 800 грн / 500 грн + ПДВ	Одноразово / щомісячно
	Шлюз API (торговий)	Одноразово / щомісяця	1 800 грн / 600 грн + ПДВ	Одноразово / щомісячно
	Шлюз API (переглядовий)	Одноразово / щомісяця	1 800 грн / 500 грн + ПДВ	Одноразово / щомісячно
	Канал зв'язку	Одноразово / щомісяця	825 грн / 600 грн + ПДВ	Одноразово / щомісячно
	Віезд фахівця	За годину роботи	300 грн + ПДВ	Одноразово
	Налаштування мережі	Разова послуга	1 200 грн + ПДВ	Одноразово

Додаток Б*Тарифна політика ПФТС: Структура та умови надання послуг*

Категорія послуги	Найменування	Умови/опис	Розмір збору	Тип оплати
Послуги із забезпечення доступу до торговельної системи	Торговельний термінал	Доступ з повноваженнями для торгів	15600 грн (одноразово), 16200 грн/місяць	Одноразово, щомісячно
	Переглядовий термінал	Доступ з обмеженими повноваженнями	7800 грн (одноразово), 6600 грн/місяць	Одноразово, щомісячно
	Груповий звіт	Введення звіту із зустрічними зобов'язаннями	0,018% - 0,03% від суми зобов'язань (за фактом)	За фактом
	Резервування тех. доступу (термінал)	Резерв для всіх терміналів клієнта	3600 грн/місяць (за термінал)	Щомісячно
	Участь НБУ у торгах ОВДП	Біржовий контракт	2 грн (за контракт)	За фактом
Послуги щодо перебування цінних паперів в Біржовому списку	Включення ЦП до Біржового списку/допуск до торгів	Експертиза	4500 грн (одноразово)	Одноразово
	Контроль відповідності ЦП вимогам Біржового списку/списку активів	Річний контроль	4500 грн/рік (або за фактичний період)	Щорічно
	Переведення ЦП до Біржового реєстру	Експертиза	2500 грн (одноразово)	Одноразово
Інформаційні послуги	Офіційні результати торгів (не клієнти)	Розмір збору для не клієнтів	1000 грн/місяць	Щомісячно
	Архівна інформація (електронно)	Запит за місяць	1000 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація щодо перебування ЦП в Біржовому списку (клієнти)	Запит за день	450 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація щодо перебування ЦП в Біржовому списку (не клієнти)	Запит за день	550 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація щодо результатів торгів (без курсу, клієнти)	Запит за місяць	500 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація щодо результатів торгів (без курсу, не клієнти)	Запит за місяць	650 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація щодо курсу ЦП (клієнти)	Запит за день	450 грн (за фактом)	За запит
	Довідкова інформація	Запит за день	550 грн (за	За запит

	щодо курсу ЦП (не клієнти)		фактом)	
	Термінове надання інформації	Додатково	350 грн (за запит)	За запит
Підготовка та сертифікація уповноважених осіб	Сертифікація уповноваженої особи	Підготовка та сертифікація	4000 грн (за фактом)	За запит
	Повторна здача іспиту	Перездача іспиту	2400 грн (за фактом)	За запит
	Участь у програмі підготовки	Програма підготовки	2400 грн (за фактом)	За запит
Додаткові послуги за результатами торгів	Біржові звіти (папір)	Звіт з 11 аркуша	10 грн/аркуш (за місяць)	Щомісячно
	Біржові звіти (папір, запит)	Запит за додаткові аркуші	Мінімум 350 грн, 10 грн/аркуш	За запит
	Біржові звіти (електронно, запит)	Запит на 5 звітів	200 грн (за запит)	За запит

Додаток В**Тарифні збори та умови надання послуг Фондової біржі «Перспектива»**

Категорія послуги	Найменування	Умови/опис	Розмір збору	Тип оплати
Допуск до торгів	Допуск цінних паперів до Біржових торгів	Для кожного факту допуску до торгів та включення до списку	500 грн	Одноразовий
Аналіз відповідності цінних паперів	Первинний аналіз на відповідність цінних паперів	За кожний факт допуску та включення до біржового списку	500 грн	Одноразовий
Включення до реєстру	Включення цінного паперу до Біржового реєстру	За кожний факт допуску до реєстру	500 грн	Одноразовий
	Плата за право використання та підключення Торгового терміналу	Одноразова оплата при укладанні договору	3600 грн	Одноразовий
	Послуги за абонентське обслуговування Торгового терміналу	Щоквартальна плата за обслуговування	120 грн	Щоквартально
	Оплата за право використання Торгового терміналу	Щоквартальна оплата за використання терміналу	2400 грн (для нових учасників), 420 грн (для старих)	Щоквартально
	Укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів	Для кожної сторони при укладанні до 500 договорів на місяць	50 грн	За кожний договір
	Укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів	Для кожної сторони при перевищенні 500 договорів на місяць	5 грн	За кожний договір
Ринок РЕПО	Ринок РЕПО щодо корпоративних облігацій	Плата залежить від суми договору та терміну репо	0,4% x сума договору x термін репо / 365 (не більше 400 грн)	За кожну операцію
	Плата за право використання та підключення Торгового терміналу	Одноразова оплата при укладанні договору	3600 грн	Одноразовий
	Послуги за абонентське обслуговування Торгового	Щоквартальна плата за обслуговування	120 грн	Щоквартально

	терміналу			
	Оплата за право використання Торгового терміналу	Щоквартальна оплата за використання терміналу	2400 грн	Щоквартально
Укладання договорів опціонних сертифікатів	Укладання договорів купівлі-продажу опціонних сертифікатів	Відсоток від суми договору, сплачується покупцем	0,27% від суми договору	За кожний договір
	Плата за право використання та підключення Торгового терміналу	Одноразова оплата при укладанні договору	3600 грн	Одноразовий
	Послуги за абонентське обслуговування Торгового терміналу	Щоквартальна плата за обслуговування	120 грн	Щоквартально
	Оплата за право використання Торгового терміналу	Щоквартальна оплата за використання терміналу	2400 грн	Щоквартально
Укладання валютних свопів	Укладання валютних свопів	Плата з кожної сторони за правочин	50 грн	За кожну операцію
	Подовження торговельної сесії	Вартість залежить від часу подовження	Від 450 грн до 1800 грн	За кожну сесію
	Реєстрація та організація погашення строкових контрактів	Залежно від вартості контракту	Від 0,30 грн до 5 грн	За кожний контракт
	Реєстрація скальперських операцій	Залежно від вартості контракту	Від 0,01 грн до 0,20 грн	За кожну операцію
Надання звітів Біржі	Надання звітів Біржі	Плата за паперові звіти	Від 1,2 грн за звіт (паперовий), безкоштовно за електронні	За кожний звіт